

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

OBRAZ ALŽBĚTY BÁTHORY V HISTORICKÝCH ROMÁNECH
PICTURE OF ALŽBĚTA BÁTHORY IN HISTORICAL NOVELS

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Ondřej Hník, Ph.D.

Autorka bakalářské práce: Eva Kozlová

Kladno

Specializace v pedagogice, ČJ-D

prezenční studium

Rok dokončení bakalářské práce: 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze bakalářské práce je identická s její tištěnou podobou.

Kladno
18.6.2010

Eva Kozlová

Poděkování

Děkuji PhDr. Ondřeji Hníkovi, Pd.D. za vedení, cenné připomínky, rady a pomoc při zpracování bakalářské práce.

1. Úvod.....	6
2. Historický román.....	7
3. Životopis Alžběty Báhory	8
3.1 Alžběta Báhory – vražedkyně.....	10
3.2 „Proces“ s Alžbětou Báhory	12
4. Obraz Alžběty Báhory v románech jednotlivých tvůrců	15
4.1 Zrození bestie	15
4.1.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje	15
4.1.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	15
4.2.3. Děj.....	18
4.1.4. Postava Alžběty	19
4.1.4. Důvody mučení.....	23
4.1.5. Juraj Thurzo	25
4.2. V podzemí čachtického hradu	26
4.2.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje	26
4.2.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	27
4.2.3. Děj.....	30
4.2.4. Postava Alžběty	32
4.2.5. Důvody mučení.....	34
4.2.6. Juraj Thurzo	35
4.3. Čachtická paní	37
4.3.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje	37
4.3.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	37
4.3.3. Děj.....	41
4.3.4. Postava Alžběty	44
4.3.5. Důvody mučení.....	46
4.3.6. Juraj Thurzo	47
4.4. Čachtická paní ve vězení a na svobodě	48
4.4.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje	48

4.4.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	48
4.4.3. Děj.....	50
4.4.4. Postava Alžběty	52
4.4.5. Důvody mučení.....	53
4.4.6 Juraj Thurzo	54
4.5. Čachtická paní před Božím soudem	54
4.5.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje	54
4.5.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	55
4.5.3. Děj.....	56
4.5.4. Postava Alžběty	58
4.5.5. Důvody mučení.....	59
4.5.6. Juraj Thurzo	60
5. Srovnání pojetí Alžběty u všech autorů.....	61
5.1. Časový úsek Alžbětina života, který jednotliví autoři popisují.....	61
5.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty	61
5.3. Alžběta Báhory	63
5.3.1. Vzhled	63
5.3.2. Vzdělání	63
5.3.3. Záliby	63
5.3.4. Schopnosti	64
5.3.5. Povahové vlastnosti.....	64
5.3.6. Vztah k Bohu a náboženství	65
5.3.7. Alžběta a mateřská láska	65
5.3.8. Alžbětina odpovědnost za mučení dívek a otázka viny a nevin	65
6. Závěr.....	66
Seznam literatury.....	68
Resumé	69
Summary	70
Klíčová slova.....	71

1. Úvod

Alžběta Báhory lidi vždy jistým způsobem fascinovala. Podle mého názoru to způsobovalo a způsobuje především nedostatek a nejednoznačnost informací, které máme o jejím životě, ale hlavně skutečnost, že ji obklopuje jakási atmosféra zvrácenosti. Její jméno tak většině lidí neevokuje její osobnost, ale zločiny, kterých se dopustila. Co když ale byla nevinná? Mohla se stát pouze figurkou v mocenském boji nebo obětí lidí, kteří se ji z různých důvodů snažili obvinít? Jak si tuto ženu, její život, osobnost, skutky a vztahy s ostatními lidmi představují jednotliví autoři pěti historických románů? Předpokládám, že alespoň jeden z nich ji pojme jako osobu, na kterou byly veškeré důkazy, spojující ji s jejími domnělými skutky, jen nastraženy. Takové otázky jsem si kladla na počátku a budu se je snažit zodpovědět.

Osobnost čachtické hraběnky mě vždy přitahovala především pro tajemno, které ji obklopuje. Protože ráda čtu a zajímá mne historie, rozhodla jsem se volbou tématu bakalářské práce využít své zájmy.

Mým cílem ovšem nebude vytvořit historickou práci, která by se zabývala skutečnou, kdysi žijící osobou Alžběty, ale zaměřit se na to, jak ji vidí tvůrci historických fikcí. Ve všech kapitolách své práce kromě jedné budu popisovat literární (fikční) postavu čachtické paní, to znamená pouhou představu spisovatelů o tom, jaká tato žena mohla být.

Cestu k dosažení svých cílů vidím v následujícím postupu. Při zpracovávání si z dostupných historických románů vyberu díla tří autorů a každé pozorně přečtu. Stanovím si, co chci v knihách sledovat, a to ve své práci budu rozebírat. U každého z románů si proto budu všimnout, jakým úsekem života hraběnky se autor zabývá a jaké jsou její vztahy s ostatními postavami. Po shrnutí děje se budu věnovat vyobrazení postavy hlavní hrdinky, důvodům, které ji v případě, že ji autor považuje za tyranku, vedou k zabíjení, a postavě Juraje Thurza, který má v několika dílech zvláštní roli. Vzhledem ke složitosti děje v některých románech jsem se rozhodla kapitolu o něm oddělit od části o vedlejších postavách. Jednou z kapitol mé práce bude i životopis skutečné osoby Alžběty Báhory, protože fakty z něj se autoři v různé míře inspirovali a mnohé z jejího života se objevuje i u jejího literárního protějšku, především detaily z mučení a zatčení. Do práce bude zařazena

teoretická část o žánru historického románu a můj názor na to, proč jej číst. Poslední část práce bude tvořit srovnání jednotlivých aspektů Alžbětiny postavy a života v díle každého ze spisovatelů.

2. Historický román

Historický román je jedním z prozaických žánrů a zachycuje dobu, ve které autor ještě nežil. Tvůrce tohoto typu románové fikce se tedy nemůže opírat o vlastní zážitky a musí se spoléhat na zprostředkované informace. Ty se odrážejí v názvech a podtitulech románů, v použití letopočtů, reálií a vlastních jmen. Tento druh románu najdeme ve variantě populární i umělecké a jeho čtenáře ve všech věkových kategoriích. Často se zaměřuje na zpodobnění zlomových období dějin, ukazuje, jak se v minulosti žilo, jací tehdy byli lidé, jaké problémy a životní situace řešili.

Lze rozlišit několik typů historických románů. Jestliže se autor snaží dosáhnout maximální věrohodnosti při popisování časů, které již minuly, jedná se o typ mimetický. Když tvůrce zasazuje problémy svých současníků do minulé doby, mluvíme o typu projekčním. Pokud se příběhy lásek, dobrodružství a bojů o čest, skutky a činy, které již nelze vykonat, vidět nebo prožít, odehrávají v minulosti, která je má ozvláštnit, jde o atraktivizační typ historického románu¹.

Přináší nám historické romány něco jiného než faktografická literatura? Proč je vůbec číst? Co je zajímavého na postavách, světech a událostech zde zobrazených?

Historické romány konstruují jakési alternativy minulosti, té, která se už nemůže změnit ani znovu opakovat, a poskytují tak porozumění, otevírají nové možnosti pohledu na minulou dobu a zkoumají, co by se stalo a co by přineslo, kdyby šel společenský vývoj a dějiny jiným směrem. Zaměřují se hlavně na jedince, ukazují jeho osobnost, okolí, skutky... Protože tvůrce románové fikce má mnoho možností toho, co se svými postavami a světem udělat, obohacuje čtenáře tím, že mu nabízí různé, často velmi zajímavé a rozdílné, představy o osobnostech, které kdysi žily. Svobodná možnost spisovatele

¹ MOCNÁ, D.; PETERKA, J. a kol., *Encyklopedie literárních žánrů*, s. 239- 247

inspirovat se historickými fakty a podle svého je přetvářet se projevuje třeba tak, že zdůrazní kladné nebo záporné rysy charakteru svého hrdiny, poukáže na skryté touhy, vášně a záliby, které jeho život a konání ovlivňovaly, upozorní na události, které se stát mohly, vytvoří fikční postavy, které na život postavy v románu různě působí.

Protože někdy autor natolik využije známých skutečností a stvoří fikční svět, který ponouká čtenáře srovnávat ho s tím skutečným z minulosti, je nutné říci, že každou postavu a vlastně vše, co se objevuje v historických románech, musíme považovat za fikční, za pouhé představy toho, kdo to stvořil. Čtení historických románů podporuje představivost a nutí k zamyšlení, ale neposkytuje naprosto přesné, historicky doložené informace.

Co tedy představuje hlavní přínos čtení historických románů? To, že rozšiřují čtenářovu představivost a poskytují různé interpretace historicky doložených dějů, skutečností a postav, takové, které již někdo v minulosti vyslovil, nebo zcela nové. Od faktografické literatury se historické fikce liší tím, že mohou manipulovat s minulostí a postavami, různě je upravovat a předělávat, a právě to je na nich zajímavé.

3. Životopis Alžběty Bátorové

Alžběta Bátorová se narodila roku 1560 do rozvětveného významného šlechtického rodu Bátorové. Její matka Anna pocházela ze somlyónské větve rodu, byla dcerou sedmihradského vévody Štěpána II. a sestrou polského krále Štěpána III. Alžbětin otec Juraj Bátorový byl příslušníkem escedské linie rodu a sedmihradským vévodou. Alžběta měla bratra Štěpána (stal se zemským soudcem), některé zdroje uvádějí i sestry Kláru a Žofii.

Informací o jejím dětství není mnoho. Pravděpodobně se jí dostalo poměrně dobrého vzdělání - prý hovořila a psala maďarsky, latinsky a německy. V době, kdy dosáhla věku dvou let, bylo domluveno, že se vdá za syna uherského palatina, za Františka Nadásdyho. Roku 1570 rodiny uzavřely dohodu o tom, že po zasnubách (o tři roky později) se Alžběta přestěhuje do sídla Nadásdyů v Sarváru. V roce 1573, po slavnostních zasnubách ve Vranově, se Alžběta přesunula ze sídla svého otce v Escédu do Sarváru, kde ji budoucí tchyně Uršula seznamovala s panstvím Nadásdyů a připravovala na budoucí roli

Františkovy manželky. I když mezi nimi panovaly napjaté vztahy, Alžběta Uršulu poslouchala. Matka jejího manžela zemřela na nevyléčitelnou chorobu, asi tuberkulózu, buď ještě před svatbou, nebo rok po ní.

Svatba potomků dvou nejbohatších uherských rodů se konala v roce 1575, ve stejném roce, kdy došlo ke zvolení Alžbětina strýce Štěpána polským králem. Svatba se stala významnou a okázalou společenskou událostí, které se na zámku ve Vranově nad Topľou zúčastnilo čtyři tisíce hostů. Pozvání přijal i císař Maxmilián, který se ale ze zdravotních důvodů nemohl dostavit.

O Alžbětině manželství nemáme mnoho informací. Prvních několik let manželé chodili na plesy a slavnosti, František však zasvětil svůj život bojům proti Turkům, a tak se jeho manželka většinu času věnovala sama správě panství a chodu domácnosti, cestování a podpoře evangelických kněží. Nedlouho po svatbě si oblíbila Čachtice, které dostala jako svatební dar od manžela, a nastěhovala se do zdejšího malého zámku. Z korespondence manželů vyplývá, že se vzájemně informovali a diskutovali o mnoha věcech, dokonce i o politice, měli fungující manželství založené minimálně na respektu a úctě. Nikde se nevyskytuje ani zmínka o tom, že by mezi nimi docházelo k nepřátelství. V době, kdy byl František v Uhrách a zabýval se politikou, doprovázela ho Alžběta na místa, kde se konaly sněmy, ale jezdili spolu i do Vídně.

Měli pět dětí, není ovšem zcela jisté, v jakém pořadí a kdy se narodily. První potomek, dcera Anna, přišel na svět až deset let po svatbě, v roce 1585. Druhou dívkou, narozenou mezi lety 1586-1593, byla Uršula, ta však skonala v dětském věku. V roce 1594 porodila hraběnka dceru Kateřinu, následoval syn Andrej, který také brzy zemřel. Posledním dítětem a jediným mužským potomkem se stal Pavel, narozený v roce 1597 nebo 1598.

Když bylo čachtické paní čtyřiačtyřicet let, zemřel její manžel František Nadásdy. Alžběta nyní sama ovládala rozsáhlý majetek. O rok později, v roce 1605, skonala i její bratr Štěpán, poslední mužský příslušník escédské větve Báthoryů, Alžbětin ochránce.

Ještě předtím, než chtěla odejít na odpočinek a předat majetek svým potomkům, se jí podařilo uvést syna do funkce hlavního župana. V září 1610 sepsala závěť, ve které rozdělila svá panství mezi dcery a syna s podmínkou, že jediný mužský potomek je může kdykoliv přerozdělit.

3.1 Alžběta Báhory – vražedkyně

Po Dóžově povstání v roce 1514 došlo na mimořádném uherském sněmu ke schválení několika zákonů. Tyto zákony zakazovaly poddaným nosit zbraně, volně se stěhovat, stanovily minimální počet dní roboty na rok a připoutaly sedláky na věčné časy k půdě, na kterou si nesměli dělat žádné nároky. Zavedený systém v podstatě znamenal, že pán mohl na svých panstvích přijímat rozhodnutí, proti kterým nebylo odvolání, a stal se neomezeným vládcem nad bytím nebo nebytím svých poddaných. A právě tyto zákony představují jeden z důvodů, proč zločiny čachtické paní nikdo tak dlouho neodhalil.

U hraběnky ve službě se vyskytovalo několik typů dívek - dcery čachtických poddaných zde sloužily za úplatu, odpuštění dluhů nebo části roboty, postupně se tu objevovaly dívky z celého Alžbětina panství, tulačky a žebračky z měst, ale i příslušnice uherské nižší šlechty - dcery ze zemanských rodin.

Hraběnka dokázala projevat laskavost vůči dětem a svým věrným služebníkům, ale k jiným lidem byla tvrdá, přísná a krutá. Za manželova života nejčastěji trestala i drobné přestupky svých poddaných, například nedodržení zadaného úkolu, ale už tehdy se kolem ní začaly objevovat mrtvé služebné. Po Františkově smrti se stávala čím dál krutější a vražd přibývalo. K trestání nejčastěji používala bičík, kterým služky bila do obličeje a citlivých míst, bodala je špendlíky za nehty, páčila rozžhavenou lžící nebo rozpálenou žehličkou, vytrhávala jim maso kleštičkami, bila je a na mrazu polévala studenou vodou. Různých mučících způsobů Alžběta a její služky používaly bezpočet.

Jako mučírny sloužily sklepy, prádelny a pekárna, místnosti hospodářských budov, kde zřídila Alžběta malé kobky, ve kterých dívky mučila hladem a žízní. Nejvíce zabíjela v čachtickém zámku, který postupně změnila ve vězení, z kterého nebylo úniku. Své činy páchala na všech místech, kde pobývala, například v Sarváru, Keresztúru, ale i ve Vídni. Její oběti byly mladé ženy, týrala je tajně a osobně.

Hodně se spekuluje o tom, proč vlastně hraběnka umučila tolik obětí, co ji k tomu vedlo. Vladimír Liška se ve své knize *Tajemství čachtické bestie* tomuto tématu věnuje poměrně podrobně. Jako první z důvodů vidí to, že Alžbětu uráželo, že její manžel měl hodně milenek, proto si svoji žárlivost vybíjela na obětech². Čím byla starší, tím více

² LIŠKA, V., *Tajemství čachtické bestie : Vraždící monstrum nebo oběť?*, s. 130

nenáviděla krásu mladších žen. V mládí byla hraběnka považována za krasavici s bledou pletí, tmavými vlasy, smyslnými rty, štíhlou postavou a tmavýma očima. Prý trpěla chorobným strachem ze stárnutí. Autor dále píše, že Alžběta měla melancholickou povahu, trpěla častými bolestmi hlavy a očí, které ji doháněly k zuřivosti, a vyskytla se u ní latentní nervová choroba, která postupně měnila její osobnost, ale nepoškodila intelekt. Vždy si uvědomovala následky svého chování a byla za něj zodpovědná. Je možné, že se u ní postupem času objevovaly deprese, cholerické výbuchy emocí, znaky hysterie, dokonce i schizofrenie. Alžběta tak podle něj oběti týrala kvůli své nevyrovnané psychice a uspokojování určitých tužeb.

Podle výpovědí svědků šel počet obětí počinání čachtické paní do stovek. Je ovšem nutno říci, že pro ni pracovala rozsáhlá síť služebníků. Kojnou a chůvu Ilonu Ió, robustní, obtloustrou ženu, pověřila hraběnka vedením domácnosti. Ilona byla nevypočitatelná, krutá, své paní donášela. Stala se jednou z hlavních nahaněček dívek do „služby“ u Alžběty Báthory.

Dorota Sentéšová pocházela ze Sarváru, rodinného sídla Nadásdyů. Měla znetvořený obličej a zkažené zuby, byla vysoká. U čachtické paní sloužila od roku 1604 jako velitelka švadlenek. Vynikala velkou fyzickou silou.

Anna Darvuliová ze Šaštína (Darvulie) žila v Čachticích od roku 1594. Všichni svědci se shodli na tom, že právě ona na Alžbětu zhoubně působila, prý ji učila stále účinnější způsoby mučení. Zabývala se výrobou lektvarů, léčitelstvím a okultismem, praktikovala černou magii a údajně hraběnku léčila hypnózou. Stala se nejbližší rádkyní své paní, měla na ni obrovský vliv, byla jí neustále k dispozici a zajišťovala jí léčivé koupele, masáže a bylinné odvary, ale také přírodní drogy. Před rokem 1608, kdy zemřela, oslepla a ochrnula.

Po ochrnutí Darvulie nahradila její činnost Eržika Majorová z Myjavy. Tato lidová léčitelka ovládala také umění přípravy jedů a zaříkávání. Alžbětě prý právě ona poradila koupele v krvi na zajištění mládí. Údajně pekla otrávené koláče. V Čachticích nebydlela, pouze sem dojížděla na přání zdejší paní.

Pradlena Kateřina Benecká měla na starosti odstraňování pozůstatků mučení a najímání nových dívek. Na rozdíl od svých kolegyně nikdy sama nechtěla oběti mučit, občas to ale pod nátlakem musela dělat. Jako jediná také žila v manželském svazku, občas dívkám pomáhala, a proto ji soud zprostil obvinění z hrdelních zločinů a unikla popravě.

Jan Ujváry pracoval u Alžběty šestnáct let. Zastával funkci podomka, odklízal mrtvá těla, ale mučení se asi přímo neúčastnil. „Ficzko“ se k čachtické paní dostal buď jako sirotek, nebo ho rodiče prodali. Byl hrbatý, kulhavý, pravděpodobně dementní a vyznačoval se velkou fyzickou silou.

3.2 „Proces“ s Alžbětou Báthory

Po panství čachtické paní se dlouhou dobu před jejím zatčením šířily zvěsti o tom, čeho se dopouští, mnoho lidí vědělo, co se na zámku v Čachticích i jinde děje, kromě jiných i čachtický farář Jan Ponický. Ale nikdo proti ní nezasáhl, příbuzní obětí si na jejich zmizení nestěžovali.

Dodnes není jasné, kdo jako první upozornil na hraběčiny zločiny. Popud k vyšetřování vyšel z královské kanceláře. Od března do 29. prosince 1610, kdy na Alžbětino sídlo vtrhl palatin Juraj Thurzo se svými vojáky a zeti Alžběty Mikulášem Zrinským a Jurajem Drugethem, byli vyslýcháni svědci a shromažďovány důkazy. Na čachtickém zámku pak palatin se zámeckým správcem prohledal každou místnost. Znetvořená mrtvola mladé dívky s rozpáraným břichem a uřezanými prsy byla společně s dalšími, ještě živými dívkami, nalezena ve sklepě. Těla děvčat nesla stopy po mučení, trýznění hladem a žízní. Juraj Thurzo proto po tomto „objevu“ Alžbětu a její pomocníky zatkl. Následoval výslech služebnictva a převoz obviněných do Thurzovy rezidence v Bytči. Hraběnka zůstala v domácím vězení na svém zámku, později byla internována na hradě v Čachticích.

Někdy se uvažuje o tom, že zatčení čachtické paní mohlo být motivováno nejen snahou o prošetření jejích zločinů. Rod Báthory byl totiž po zvolení Gabriela Báthoryho sedmihradským knížetem v roce 1608 velmi bohatý a vlivný, držel dokonce více majetku, než měli v Uhrách palatin a panovník dohromady. Alžběta navíc udržovala se svým příbuzným kontakty prostřednictvím korespondence a podporovala ho ve snaze zajistit Sedmihradsku nezávislost.

Soudní jednání bylo zahájeno 2. ledna 1611. Všichni hlavní svědci podstoupili výslech útrpným právem, kromě nich bylo vyslechnuto dalších třináct svědků. Prokurátorem se stal palatinův tajemník Juraj Závodský a přítomen byl i králův vyslanec. Celý proces trval pouhých pět dní. Potrestání proběhlo následovně - Ficzko byl odsouzen

k useknutí hlavy, Ilona a Dora k upálení zaživa po tom, co jim kat vytrhal kleštěmi prsty na rukou. Kateřina Benecká byla zproštěna obvinění z hrdelních zločinů. Alžběta jako hlavní obžalovaná nedostala předvolání a neměla možnost se hájit. Jako trest posloužilo její doživotní věznění na čachtickém hradě. Zajímavá je skutečnost, kterou uváděl předseda soudu - že v době Thurzova zásahu hraběnka mučila své oběti a byla tak přistižena přímo při činu. Tato lež (Alžběta tehdy seděla u večeře) se použila proto, aby mohla být čachtická paní odsouzena, i když se sama soudního přelíčení neúčastnila. Na celém procesu nalezneme několik nevyjasněných skutečností. Soudcům například stačilo, že jim všichni odsouzení odpovídali na stejné otázky, i když si jejich výpovědi odporovaly, nepřistoupilo se k exhumaci mrtvol a nikdo se nikdy nepokusil o výslech čachtické paní. Udivující je i rychlost, s jakou byli popraveni hlavní svědci. Eržika Majorová byla dodatečně obviněna z čarodějnictví a dne 24. ledna 1611 v Bytči bez soudu i výslechu zaživa upálena. Výslechy dalších svědků nadále pokračovaly. V šesti kolech od března 1610 do prosince 1611 bylo vyslechnuto 307 svědků. Jejich výpovědi se liší hlavně v tom, kolik uvádějí obětí - od dvou do šesti set.

Král Matyáš několikrát naléhal na palatina, aby došlo k řádnému procesu s Alžbětou Báthory, a to v únoru, březnu a dubnu 1611, znovu pak v roce 1613. Přesto se tak nikdy nestalo. Proč? Pravděpodobně zasáhl Juraj Thurzo, který byl přítelem hraběncina manžela a jeho společníkem při několika taženích proti Turkům. Hrozilo nejen poškození dobré pověsti rodu Nadásdyů, pokud by se konal veřejný proces s čachtickou paní, ale i její obvinění z čarodějnictví a velezrady. Podle Ficzkovy výpovědi totiž o Vánocích 1609, kdy na svém zámku hostila palatina, jeho tajemníka, vychovatele svého syna a dokonce i krále, předložila hostům otrávené koláče. Na základě obvinění z velezrady by šlo konfiskovat její majetek a její příbuzenstvo by tak nemohlo nic zdědit.

Alžběta ve vězení po hysterických výstupech propadla depresi. Až do roku 1613, kdy zemřel Gabriel Báthory, zřejmě doufala ve své osvobození. Cítila se nevinná, protože trestat poddané bylo jejím právem, ona ho ale porušila tím, že mučila i příslušnice nižší šlechty a hlavně tím, jakým způsobem to dělala. Nikdy neprojevila lítost nad svými zločiny, nikdy se nepřiznala k vraždám a nikdy také nepožádala o církevní rozhřešení. Myslela si, že je obětí spiknutí, luteránskou církev obvinila z toho, že měla hlavní podíl na jejím zatčení. Byla vězněna v několika místnostech čachtického hradu, z nichž nesměla vycházet. Měla zde sice pouze nezbytné vybavení, ale směla si ponechat všechny šaty a

šperky. Mohla číst jen bibli a bylo jí zakázáno s kýmkoliv mluvit. Veškeré návštěvy schvaloval palatin Thurzo. Nejvíce ji navštěvoval zeť Drugeth, který zajistil, aby dostávala dobré jídlo a péči, a vychovatel jejího syna a správce panství Megyery. Svého syna Pavla po zatčení již neviděla.

V průběhu roku 1614 se Alžbětin zdravotní stav zhoršoval. Těsně před smrtí požádala, aby ji navštívili dva kněží ostříhomské kapituly, se kterými sepsala dodatek k závěti. V tomto dodatku odkazuje panství Kerezstvúr a Abaujvár dceři Kateřině a jejímu manželovi, svému zeti Drugethovi, za to, že se o ni postarali. Tehdy byla možná podepsána i závěť, sepsaná v roce 1610. Dne 21. srpna 1614 našlo služebnictvo Alžbětu mrtvou v její komnatě. Příčina smrti není dodnes známá, spekuluje se i o sebevraždě nebo otravě. Tělo bylo vydáno rodině a podle čachtických kronik pohřbeno 25. listopadu 1614 v kostele svatého Ladislava v Čachticích.

Chování čachtické paní mnoho lidí pobuřovalo, některé její osoba fascinovala. Ve stoletích následujících po její smrti se rozvíjely teorie o tom, jaká byla a co se tehdy stalo. Mnohé z těchto teorií jsou pouhými domněnkami a nezakládají se na pravdě, ale jsou velmi oblíbené a rozšířené. Proto se můžeme setkat s názory, že ji týrala její tchýně Uršula, že byla neplodná a snažila se různými způsoby vyléčit, že měla velmi ráda sex a vystřídala hodně milenců, že se nevydařilo její manželství s Františkem Nadásdym, že v mučírně používala železnou pannu, že porodila nemanželské dítě, že byla zazděna, nebo že trpěla nedostatkem červených krvinek a proto konzumovala krev nebo se krví natírala.

Dnes už je těžké zjistit, jak skutečně žila, odlišit smyšlenky od reality. Zachoval se útlý spis o jejím případu, který tvoří výpovědi svědků, její korespondence, záznamy v kronikách. O rozšíření legend o čachtické paní se asi postarali její poddaní a v první polovině osmnáctého století pak jezuitský kněz Turóczi. Od té doby se Alžbětino jméno objevilo v mnoha literárních i jiných dílech, a právě na několik z nich se nyní zaměřím.

4. Obraz Alžběty Báhory v románech jednotlivých tvůrců

4.1 Zrození bestie

Zrození bestie je druhou knihou mladé autorky Jany Švecové. Byla vydána roku 2008 nakladatelstvím Baronet v Praze.

4.1.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje

Autorka *Zrození bestie* se zaměřuje především na mládí své postavy, Alžběty Báhory. Převážná část knihy je věnována právě tomuto období jejího života, hlavně době asi tří let od příjezdu námluvčích na Escéd v blíže neurčeném věku Alžběty do její svatby s Františkem Nadásdym, ale zachycuje i její další život až do roku 1604, kdy dosáhla věku 44 let. Ve vzpomínkách její matky Anny se můžeme dozvědět i některé detaily z dětství hlavní hrdinky. Prolog zachycuje její vnitřní monolog v zalděné místnosti čachtického hradu poté, co byla zatčena.

4.1.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

V tomto historickém románu se objevuje několik typů vedlejších postav. První skupinu tvoří muži, především členové rodin Nadásdyů a Thurzo, které Alžběta naprosto uchvacuje. Vedle nich se v příběhu vyskytuje poměrně hodně služebnictva. Někteří z těchto služebníků se stávají věrnými, oddanými průvodci a pomocníky hraběnky, schopnými splnit vše, co jim jejich paní přikáže, jiní se naopak proměňují v oběti jejího konání. Další postavy můžeme označit jako rodinné příslušníky a přátele.

Osobou, která by měla být Alžbětě nejbližší, je její matka Anna. Pochází z významného šlechtického rodu, její bratr Štěpán se stal polským králem. Vyniká především svojí krásou a vzdělaností - umí psát a číst latinsky, maďarsky, zná i několik dalších jazyků, má v oblíbenosti knihy. Okolí ji považuje za „ženu žijící ve víře, silnou, vzdělanou a moudrou“³. Protože miluje společnost, předvádění šatů, šperků a vybavení hradu Escéd, často zde hostí šlechtice, učence, řemeslníky a různé šarlatány, bohatou mládež. Za jejího života žije Escéd bohatým kulturním a společenským děním - vždy se

³ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 14

zde vyskytuje někdo, kdo panstvo rozveselí, konají se zde bály, plesy, filosofická setkání, scházejí se tu šlechtici a šlechtičny z okolí. Paní Anna prožila několik manželství. Alžbětín otec, vzdálený bratranec Anny, byl až jejím třetím manželem. V době, kdy se odehrává děj tohoto románu, už Alžbětín otec nežije. O Anně se říká, že utrápila své dva předchozí manžele. Jejich smrt prý zavinila Annina náruživost v sexuální oblasti. Se svojí dcerou nikdy neměla nijak vřelý a láskyplný vztah – postava Alžběty se k ní v románu chová chladně, necitelně. V době příjezdu námluvčích na Esced se paní Anně zdá, že se její dcera změnila - trochu ji udivuje, že jí není vděčná za svoji výchovu a vzdělání, že ji neposlouchá, a přijde jí, že Alžbětě nerozumí. Naopak obdivuje dceru za to, že si vždy ví rady, což ona nedokáže. Alžběta sama vidí ve své matce důstojnou a upjatou osobu.

Paní Anna porodila celkem čtyři děti. Kromě Alžběty jsou to ještě dcery Žofie a Klára a syn Štěpán. Alžběta má raději než své sestry bratra, kterému říká Išto. Štěpán proslul u služebnictva výbuchy vzteku a agresivity. Stejně jako jeho sestry dostal slušné vzdělání a připravuje se na roli hlavy rodiny. Raději než spravování rodinného majetku se však věnuje vynalézání a zlepšování. Umí se radovat z každé maličkosti. S Alžbětou ho pojí zvláštní vztah - miluje ji, oba k sobě mají hodně blízko a prožívají spolu zvláštní zážitky, například se projíždějí v saních po bahně. Štěpán dokáže svoji nejoblíbenější sestru vždy rozveselit a splní jí každé přání, ona mu velmi věří.

Důležitou osobou Alžbětina života je Eržika Majorová. Vykonává cosi, co lze nazvat lidové léčitelství nebo dokonce čarodějnictví - dokáže po čichu poznat, kdo má jakou nemoc, připravuje amulety. Bydlí v bažinách a pro Alžbětu sestavuje léčebnou kúru - musí jíst polosyrové maso a červené ovoce. V bažinách také poskytuje děvčatům ze šlechtických rodin očistu - drží tu diety, učí se ovládat, znát bylinky, podstupují masáže, lázně, pijí bylinné odvary a berou přírodní drogy, meditují, kreslí a rozmlouvají s Eržikou. Ta v díle nevypadá tak, jak si lidé čarodějnice obvykle představují - rozhodně není stará, ošklivá a posetá bradavicemi, naopak vyhlíží téměř jako urozená žena, štíhlá, vysoká a hezká šlechtična. U Eržiky na léčebné kúře pobývá nějaký čas i Alžběta. Když však musí odejít ještě před skončením, Eržika vytuší, že to bude mít následky do budoucnosti, že se stane neštěstí. Později už se s Alžbětou nesetká.

Po zasnubách ve Vídni se odebírá Alžběta na sídlo svého budoucího manžela, na Sarvár. Zde se seznamuje s budoucí tchýní Uršulou, která ji má až do svatby seznamovat s novým panstvím a připravovat na manželství. Uršula, stejně jako její matka, už nemá

manžela, takže veškeré služebnictvo poslouchá pouze ji. Autorka si ji představuje jako cudnou, konzervativní, velmi mocnou a bohatou věřitelku panovníka a vdovu po uherském palatinovi. Tato žena velmi miluje svého syna Františka a nemíní se o něj dělit. Při jeho návštěvách ji někdy přepadá pocit, že ho nezná. Vytvořila si vlastní představy o tom, jak by měla vypadat manželka jejího syna - chce, aby ji respektovala a ctěla, byla snadno ovlivnitelná a ne zcela zdravá, aby jí nikdy úplně neodloudila syna. Od první chvíle mají s postavou Alžběty, která naprosto nespĺňuje její představy, střety a konflikty, vzájemně se ponižují, nenávidí. Alžběta na Sarváru nesmí dělat to, na co je zvyklá z domova. Uršula jde ve své nenávisti tak daleko, že se pokusí překazit svatbu a najme si vrahy k zabití Alžběty a jejího dítěte. Jejich napjaté vztahy končí tím, že při jedné její návštěvě po svatbě ji Alžběta pobodá zlatou vidličkou a na následky zranění Uršula o několik měsíců později umírá.

Alžbětiny služby jsou sice vůči ní v podřízeném postavení, zároveň je lze označit ale i za jakési přítelkyně. Platí to zejména o Doroty, mladé osobní služce z Escedu. Tato dívka se svojí paní intrikaří a plní její přání, zejména ta, která se týkají sexu. Umožňuje tak Alžbětě pozorovat ji s muži při sexu, zároveň ho Alžbětě sama poskytuje. Illona je hlavně její ošetřovatelka a pomocnice - asistovala už při jejím prvním porodu, při záchvatech jí podává drogy a připravuje dívky, které pak Alžběta mučí. Obě tyto ženy svou chlebodárkyni mají rády a chápou ji, ona se k nim chová poměrně vlídně a zahrnuje je dary.

František se stává Alžbětíním manželem. Tento vysoký, mohutný a chytrý muž umí několik jazyků. V době Alžbětina pobytu v Sarváru sám žije ve Vídni, kde studuje na královské akademii a zdržuje se u císařova dvora. Smysl svého života nalézá ve válce proti Turkům, kde se osvědčuje už od mládí jako zdatný jezdec na koni a udatný bojovník. Vyniká krutostí a bezohledností, nikdy nehledí na city svých poddaných, sluhů a společníků. Má nejlepšího přítele - pozdějšího palatina Juraje Thurza. Do Alžběty se František zamiloval už při své první návštěvě a pro svoji manželku by udělal vše. Přestože má milenky a milence, je to jediná žena, kterou miluje. Vládne mezi nimi shoda až do té doby, kdy František zcela rezignuje na politickou činnost.

4.2.3. Děj

Protože román zachycuje poměrně dlouhý časový úsek života postavy čachtické paní, jsou zde zobrazeny spíše jednotlivé scény, okamžiky. Příběh začíná v době, kdy se dospívající Alžběta na Escedu připravuje na příjezd poslů od Nadásdyů. Když sedí před zrcadlem, omdlí, na tvářích se jí objeví rudočerné skvrny. Na doporučení služebných se zavolá Eržika Majorová. Předtím, než přijde, se Alžbětě na tváře pokládá čerstvé syrové maso, které pomáhá na zmenšení skvrn, a ona pozoruje sex svého bratra se služebnou Doroty. Eržika odhaluje její nemoc a doporučuje, co má jíst. Alžběta zakouší sex s Doroty a setkává se s námluvčímí, které udivuje a ohromuje svojí krásou. Ten večer na Escedu dochází k oznámení zasnoubení Alžběty Báthory a Františka Nadásdyho. Esced poté postihují povodně, při kterých umírá přítel Alžběty Joszek a ona se projíždí s bratrem Štěpánem na saních po blátě.

Na Esced přijíždí dva učenci. Jeden z nich vlastní knihu, která se Alžbětě tak zalíbí, že když ji nemůže získat koupí, mudrce zabíjí. Na jejím rodném hradě zůstává přítel Františka, Juraj Thurzo, který dostal za úkol dovést mu její portrét. Alžběta se tedy nechává zpodobnit a po Thurzově odjezdu se odebírá k Eržice do bažin. Léčebnou kúru ale musí přerušit dříve.

Po slavnostních zasnubách ve Vídni je Alžběta převezena na Sarvár, kde se jí budoucí tchýně Uršula snaží převychovat - zakazuje jí mnoho věcí, především ty, které by ji mohly bavit a také ty, které by se mohly zasloužit o zvýraznění její krásy. Alžběta se musí učit, vyšívát, dohlížet na služky při úklidu, pracovat v zahradě, učit se dvorní etiketě a péči o domácnost. Uršula určuje, co bude každý den dělat, nosit a jíst. Na Sarvár po půl roce přijíždí Alžbětin nastávající František. Od prvního setkání se z jejich postav stává milenecký pár. Alžbětin dlouhý pobyt zde tak od této doby zpříjemňují návštěvy Ference a jeho přátel z vojenské akademie, také se již smí mýt ve velké vaně ve svém pokoji. Začíná se o ní roznášet pomluva, že se koupe v krvi, aby byla krásná. Uršulu těžce raní, že se její syn zamiloval do Alžběty, proto se snaží překazit jejich svatbu otrávením nenáviděné ženy. V době jarních slavností se Alžběta přestrojuje za muže a spolu s Františkem se jich zúčastní. Zde zjišťuje, že ji budoucí manžel sice miluje, to mu ale nebrání v tom, aby měl i jiné ženy. Díky jejímu vidění je František zachráněn – jinak by zůstal opilý v hospodě, kterou zasáhl blesk. Po jeho odjezdu Uršula vydává zákaz informovat o něm Alžbětu.

Přichází se na to, že milenecký vztah budoucích manželů nezůstal bez následků. Alžběta se snaží informovat o svém stavu matku Annu a poprosit ji o pomoc, ale Uršula její dopisy cenzuruje. Posílá ji v doprovodu sluhů jakoby do rakouské Léky, kde má porodit, ale kočár s ní končí v Čachticích. Vystupuje tu jako prostá žena, zemanka Anna, kterou přivezli slehnout. Poznává ji služebná Illona, která se díky tomuto zjištění stává její osobní služkou. V době těhotenství si začíná Alžběta ulevovat bitím dívek. V Čachticích předčasně přivádí na svět syna, kterého pojmenuje Juraj, a posílá posla za přítelem Františka, Jurajem Thurzem. Silné pocity mateřské lásky, které prožívá, násilně ukončí vpád vrahů, najatých Uršulou - její syn je zabit, ona sama je zachráněna Jurajem Thurzem. Tři dny bojuje o život v opatrování své matky, Juraje, Františka a Illony, pak se probouzí s myšlenkou na pomstu. Osmého května roku 1575 se na hradě Vranov koná svatba, která trvá čtyři dny a noci a které se, i přes nevěstinu nevoli, účastní i Uršula. Po svatbě zůstávají manželé na Sarváru, pak ale František odjíždí do války a na hrad se vrací Uršula. Alžběta se rozhodne vykonat svoji pomstu a pobodá Uršulu zlatou vidličkou. Při incidentu, který se ututlá, umírá služka, která se Alžbětě snaží zabránit ve vstupu do Uršuliných komnat.

V době, kdy je František opět doma, se společně s Alžbětou vydávají na hon a mučí tureckou zajatky. Bez manžela se Alžběta velmi nudí, ale také pracuje, vysedává u zrcadla a nachází útěchu v trestání služek. Protože bez něj nesmí vyjíždět ani do společnosti, baví se tím, že přejíždí ze sídla na sídlo. Po smrti své tchyně odjíždí do Čachtic, kde dává hloubit chodby a sklepení ke spojení hradu a zámku. Svou předpověď znovu zachraňuje život Františkovi. Po deseti letech od svatby konečně otěhotní, postupně se jí narodí celkem čtyři děti. Když se její manžel definitivně vzdává politických ambicí, ničí tak Alžbětiny sny. Ona na to reaguje tak, že si nachází milence a v zahradě pořádá oplzlosti před publikem. V roce 1604 umírá její manžel František.

4.1.4. Postava Alžběty

Alžběta je v tomto románu hlavní postavou, celá kniha je zaměřena na její život, proto je zde použito mnoho přímých charakteristik. Dozvídáme se z nich, jak si autorka představuje její vzhled, povahové vlastnosti, chování a jeho důvody.

Její vzhled se popisuje na několika místech. Měla něžnou, krásnou a bledou tvář, štíhlé nohy, dlouhé ruce a prsty s upravenými nehty. Zvláštní důraz je kladen na její oči,

kteřé byly tmavé a velké, divoké a ohnivé, nepopsatelné barvy. Na lidi působí často tajemně, charismaticky, vyzařuje z ní síla a živočišnost⁴.

Velmi si zakládá na svém vzhledu - její oblíbenou činností je sedět před zrcadlem, kde vidí „jediný obličej, kterému mohla bezmezně důvěřovat, který ji nikdy nezahladil, ani nezklamal“⁵. Sama sebe považuje za vzor ženské krásy a dokonalosti, myslí si, že si zaslouží být manželkou krále. V době svého dětství a dospívání si zvykla být středem pozornosti, být rozmazlována, nosit ty nejkrásnější šaty a šperky. Na Escedu o ní pečuje několik osobních služek. Po svatbě zaměstnává švadleny, které pro ni šijí šaty, a tráví dny tím, že si zkouší, co její zaměstnankyně stvořily.

Jako dcera vzdělané matky a jako šlechtice, která potřebuje být co nejlépe připravena na budoucí roli manželky a hospodyně, se od mládí učí, proto umí latinsky, maďarsky, rumunsky, německy i slovensky, nedělá jí problémy mluvit i číst v těchto jazycích. Podle autorky je chytrá a přemýšlivá, velmi cílevědomá a sebevědomá, rázná, rozhodná a samostatná, zvyklá dostat to, co chce - už od mládí má jasně specifikovaný cíl, sen, jehož naplnění touží dosáhnout - přeje si být královnou, stát po boku svého muže, krále. Proto jí velmi záleží na sňatku s Františkem Nadásdym. Čachtickou paní naučili říkat pravdu a ona sama si dokáže poradit v každé situaci. V případě, že něco nevšedního chce po svých služebných, zvládá být velmi štedrá⁶.

Když se setkává s lidmi, zejména muži, obvykle je zaujme svou krásou, ale i tím, že se umí chopit iniciativy. Alžbětina postava preferuje právě společnost mužů, ráda se účastní jejich debat a pánové „ji tolerovali, ba s pobavením odpovídali na její zvědavé dotazy. Mnohdy je překvapila bystrou úvahou a vtipným vysvětlením různých spletitých situací.“⁷ Zároveň dokáže každého člověka odhadnout a manipulovat s ním.

V době dospívání u ní propuká nemoc - na tvářích jí naskáčí krvavé skvrny, všude tam, kde se jí někdo dotkne, se udělají modřiny. Stává se to v době, kdy menstruuje. Při každém měsíčním krvácení ztrácí mnoho krve, kterou podle své „lékařky“ Eržiky musí do těla dostat zpět vhodnou stravou, doporučuje jí ale i pití šťávy z masa nebo krve zvířat

⁴ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 11, 26, 43, 49, 107

⁵ tamtéž, s. 15

⁶ tamtéž, s. 66

⁷ tamtéž, s. 29-30

smíchané s mlékem. Právě krev zvířat smíchaná s mlékem se stává Alžbětiným oblíbeným nápojem. Čachtická paní ve světě románu už ve velmi mladém věku objevila sex - nejprve pozorovala svého otce při netradičních praktikách se služebnou, pak i svého bratra. Zajímavé je, že to, co viděla, chtěla vždy se svými příbuznými vyzkoušet. Sexuálně aktivní byla už v době dospívání, kdy jí uspokojovala služka Doroty, dva roky před svatbou pak začala pohlavně žít se svým budoucím manželem a v pozdějším věku si našla hodně milenců. „Elsbet byla nymfomanka nemocná vážnou anémií spojenou s krvácivými projevy, zejména při menstruaci a větších poraněních⁸.“

Některé její schopnosti objevujeme až tehdy, když se něco nezvyklého stane, například při povodních se odhaluje, že umí předpovědět budoucnost, vidí Sovího muže, jehož zjevení znamená, že se stane něco zlého. Tehdy se stává zvláštní věc - když ve velké vodě umírá její přítel Joszek, který rovněž vidí do budoucnosti, pocítuje Alžběta v okamžiku jeho smrti „jako by do ní s prudkým úderem vstoupila životadárná síla mladého Joszkova života, všechna, kterou už on nemohl využít⁹.“

Existuje několik činností, v nichž hraběnka vyniká - vyzná se v bylinkách, v diplomacii a dvorské etiketě, dokáže se postarat o domácnost i celé své panství. Miluje jízdu na koni a bažiny, protože zná účinky koupelí v blátě. Její vztah k Bohu není právě konvenční - Alžběta se sice tvářila, že ho ctí, ale ve skutečnosti v něj nikdy nevěřila¹⁰.

Po tom, co se Alžběta dostává na Sarvár, ztrácí svou dosavadní svobodu, možnost se rozhodovat a být samostatná. Ve všem se musí podřizovat své budoucí tchýni a objevuje tak nový cit - nenávisť. Zároveň poznává, jaké je cítit se naprosto bezmocně a zoufale. Se zahájením sexuálního života se u ní projevuje i závist a žárlivost - žárlí na manželovy milenky.

Ztráta prvorozeného syna Juraje velmi poznamenala vztah čachtické paní k dalším dětem. Už nikdy totiž necítí takové pocity mateřské lásky, které prožívala po jeho narození, a tak je vůči nim spíše chladná, často je předává chůvám a kojným a pobývá na jiných místech, než kde jsou její dcery a synové.

⁸ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 76

⁹ tamtéž, s. 53

¹⁰ tamtéž, s. 92

Právě zabití jejího prvorozeného ji poznamenalo i v jiných oblastech. Jako by se z ní stala žena dvou tváří - velmi touží po pomstě, často vypadá, jako by nevěděla, co se kolem ní děje, propadá se pomocí tajemné knihy do cizího světa, sedí často a dlouho před zrcadlem, trestá přestupky svých služebných, přesto dokáže vystupovat jako skvělá hostitelka, hospodyně a manželka, kterou Františkovi všichni závidí. V době, kdy její manžel nepobývá na rodinném sídle, propadá depresím, ale zároveň vystupuje „jako zdatná správkyně rodinných panství. Vyznala se v obchodě, teoreticky i v zemědělství, rybolovu, správě lesů. Žádný z poddaných ani zaměstnanců ji neošidil. Byla k nim tvrdá, ale zdálo se, že původně i velmi spravedlivá¹¹.“

Život její postavy hodně ovlivňuje jakási zvláštní kniha, kvůli které na svém rodném hradě zabila učence. Pomocí této knihy dokáže komunikovat s mrtvými, vidět do budoucnosti. Dokonce díky spisu získává i další vlastnosti - moc ovlivňovat, hypnotizovat lidi a míchat velmi silné lektvary.

Dá se říci, že až do doby, kdy se její románový manžel definitivně rozhodl, že politika pro něj neznamena tolik, co válka, se Alžběta chovala poměrně normálně. V jeho přítomnosti se snažila být dokonalou a úžasnou manželkou a společnicí, když s ní nebyl, tak se sice nudila a hledala útěchu ve své knize, ale jinak nedělala nic zvláštního. To se ovšem změnilo právě v době, kdy František prohlásil, že se politikou zabývat nechce. Zhroutil se tak Alžbětin celoživotní sen o tom, že bude manželkou krále, a ona propadla hysterii. „Začala nenávidět celý svět, uzavírala se před ním¹².“ Stále častěji ji trápí bolesti hlavy, častěji mluví i s mrtvými, dokonce se zdá, že už jí přestalo na všem záležet – pokusila se zabít palatina a císaře Rudolfa. Vymýšlí nové a rafinovanější tresty pro své poddané, ráda ponižuje a zostuzuje dívky, netají své milence a pořádá orgie, při kterých podává nápoje s drogami.

Smrt manžela přijala na první pohled tak, jako by se jí vůbec nedotkla, protože předem věděla, kdy zemře. Na pohřbu vystupovala jako silná žena a lidé z okolí o ní proto říkali, že se zbláznila. Až do své smrti po manželovi toužila a uctívala jeho památku i tím, že se už nikdy neprovdala. Po jeho pohřbu se s ní udála poslední změna - po prvotním období, kdy zanedbávala jídlo, hygienu a mluvila jen s mrtvými, náhle věděla, co chce.

¹¹ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 179

¹² tamtéž, s. 186

Začala cíleně mučit dívky. „Všechny předešlé ústrky, střípky prožitků, beznadějnost samoty, stopy nenávisti, bolesti ze smrti blízkých i slasti a počitky z bezuzdné sexuality ...se spojily s rodovou dispozicí Báthoryů¹³.“

4.1.4. Důvody mučení

Postava Alžběty s propuknutím své nemoci začala toužit po krvi. Jako léčebný přípravek používala krev zvířat smíchanou s mlékem, ale už v době dospívání ji upozorňovali, když se o to pokusila, že lidskou krev pít nesmí. Týráním služebných a krutostí se vyznačovali i její příbuzní z rodu Báthoryů - Klára údajně týrala mladé muže, výbuchy zuřivosti byl proslulý její bratr Štěpán. Hraběnka zabila prvního člověka ještě na svém rodném hradě Escedu, vzdělance, který jí nechtěl prodat knihu, po které toužila. Na ženu - služebnou poprvé zaútočila v návalu zlosti, když odhalila, že je Alžběta těhotná. Těžce se se špatnými náladami vyrovnávala na konci svého prvního těhotenství, kdy pociťovala tužbu, kterou neuměla překonat – někomu ublížit, zranit ho. Proto týrala mladé služky. Jednu z nich polila vroucí vodou, protože jí záviděla věci, které dělala s pánem v posteli. Tehdy u sebe začala nosit bičík, kterým v návalech zlosti bila své poddané. Důvody tohoto chování v době jejího dospívání jsou tedy nezvládnuté návaly vzteku, neschopnost se ovládat, špatné nálady a žárlivost.

Po smrti svého prvního dítěte, nemanželského syna Juraje, se Alžběta rozhodla vykonat pomstu na člověku, který ji více než dva roky omezoval, pokusil se ji otrávit a dal zabít ji a její dítě – na její tchýni Uršule. Vrhla se na ni a bodala ji zlatou vidličkou, ale nezabila ji, Uršula zemřela až po několika měsících. Při incidentu skonala mladá služka, která se Alžbětě pokusila zabránit ve vstupu do Uršuliných komnat. S trestáním služebných začíná spolu s Františkem, který jednou švihal nožem tureckou zajatkyni do paží. Alžběta z ženy stírala krev, mazala se jí a nakonec dívku jedním máchnutím nožem po krku zabila. Tento čin ji rozesmál a přinesl pocit slasti. Už tehdy mluvila o tom, že její syn Juraj „touží po nevěstách¹⁴“. Manžel Alžbětu ujistil o tom, že na podobné konání má právo, protože je paní a může si proto dělat, co chce. Po jeho odjezdu tak hraběnka sama

¹³ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 191

¹⁴ tamtéž, s. 171

trestá služky. Důvodem je nuda, frustrace z čekání na otěhotnění. Alžběta chce ukázat, jak je silná a mocná, vidět utrpení jiných lidí, aby tak přebila svoji bolest ze ztráty syna. Postupně se stává brutálnější a vynalézavější - prostřihává služebné kůži mezi prsty a vzrušuje ji to „do rytmu si podupávala, svíravě zatínala zuby a vzrušeně zvedala obličej k oknu, roztahovala chřípí, jako by s potěšením nasávala vzduch prosycený pachem krve a strachu... velkého panického strachu. Protože strach jiných lidí ji posiloval¹⁵.“ Alžběta cítí bolest a nenávist, trpí depresemi a samotou. Nakonec se stěhuje do Čachtic. Zde za pomoci své knihy - skříňky rozmlouvá s mrtvými, které v ní vidí. S manželem stále pokračují ve společném týrání poddaných - František používá tresty, které zavedl mezi zajatci ve válkách, Alžběta vymýšlí nové způsoby, například namazání ženy medem a její postavení do mraveniště. Až do smrti manžela společně mučí ženy kvůli sexuálnímu uspokojení a vzrušení z trestů. Alžběta sama si ale postupně vybírá už nejen dívky bez příbuzných, nýbrž i měšťanské dcery. Z týrání se stává její záliba, dokonce si vymýšlí prohřešky, které její zaměstnanci údajně spáchali, jen aby mohla trestat.

Po Františkově smrti přikáže, aby na hrad přivedli deset dívek, které bude mít jen pro sebe. „Byly to dívky určené jako nevěsty a milenky pro její drahé zemřelé... a proto také musely zemřít¹⁶.“ U Alžběty zřejmě došlo ke spojení rodových dispozic k agresivitě a násilí s frustrací z nenaplněných snů, samoty a ztráty blízkých, stala se šílenou. Všechny dívky, které odteď mučila, mučila s jediným cílem - zabít je a poslat synovi a muži. Věřila také, že ze svých obětí může získat sílu, a čím pomaleji a bolestivěji budou umírat, tím více ji získá.

Důvody, které vedly románovou Alžbětu Báhory k mučení služek, bych tedy rozdělila na tři skupiny. Poprvé se její chování projevilo v době prvního těhotenství, a to kvůli nezvládnuté zlosti, bezmocnosti a žárlivosti. Druhá fáze nastala po svatbě s Františkem. Alžběta byla opakovaně ujišťována o tom, že má moc rozhodovat o životě svých poddaných, týrání jí přinášelo slast, pocity moci, chtěla přebít svou vlastní bolest bolestí jiných. Bavilo a vzrušovalo ji vymýšlet tresty a ukájela tak své potřeby a nesplněné tužby. Po smrti manžela už ale propadla šílenství a mučila dívky s cílem je zahubit, poslat mrtvým.

¹⁵ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 175

¹⁶ tamtéž, s. 190

Autorka tedy o vině a skutcích hlavní postavy nepochybuje, vidí ji naprosto odpovědnou za zločiny, které sama očividně páchala.

4.1.5. Juraj Thurzo

Juraj Thurzo byl nejlepším přítelem Františka Nadásdyho, Alžbětina manžela, a také jeho spolužákem z vojenské akademie. Pocházel z významného uherského rodu, jeho otec Matyáš proslul hrdinstvím. Tento hezký muž, spíše drobnější, štíhlé postavy, soupeřivý, plachý, občas zamyšlený a zamračený, si zakládá na své bezúhonnosti a mravopočestnosti.

S o rok starší Alžbětou se tato postava v románu poprvé setkává, když přijíždí spolu s námluvčími na Esced. Do hraběnky se na první pohled zamiluje, přitahuje ho, touží ji mít a získat pro sebe. Na hradě Báthoryů zůstává déle, protože má za úkol přivést Ferencovi Alžbětin obraz. V dobu, kdy zde pobývá, ho mladá hostitelka cíleně provokuje a dokonce vymyslí i zvláštní plán - ví, že po ní Juraj touží, proto ho pozve do svých komnat a svou služku navede, aby ho svedla. Juraj ale její intriky odhalí a od té doby nemají nejlepší vztah, přesto o ní stále sní.

Jako nejlepší přítel a společník doprovází pak Františka při každé návštěvě na Sarváru, ale jeho city k Alžbětě se nemění. I když Františka prosí jeho nastávající, aby s ním Juraj na Sarvár nejezdil, nevyhoví jí. Při návštěvě vesnické slavnosti se Alžběta v mužských šatech opije a Juraj se jí pokusí znásilnit. Za tento čin se pak hluboce stydí - a právě tento prožitek pak umožňuje Alžbětě s ním manipulovat, protože budoucí palatin nechce, aby byl prozrazen a ohrožil tak jeho pověst. V knize se dokonce dozvídáme, že Alžběta „netušila, že jednou svou moc nad ním bude muset použít¹⁷“.

Juraj toho ví o Alžbětě poměrně dost - i když se navenek tváří, že ji nemá rád, přesto pociťuje, že budoucí manželce svého nejlepšího přítele musí pomoci. Proto také ihned přijíždí, když mu Alžběta pošle vzkaz z Čachtic, kde se těhotná ocitá bez kontaktu s příbuznými a Františkem. Juraj přijíždí právě včas, aby jí stihl zachránit život. František před svou smrtí píše dopis Jurajovi, teď už uherskému palatinovi, rodinnému příteli, ve

¹⁷ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 141

kterém ho prosí, aby se o Alžbětu postaral a ochraňoval ji. „Ochrana Elsbet se pro něj stala svatou povinností¹⁸.“

Román už dále nerozvádí, jaká byla role palatina při zatčení a „procesu“ s Alžbětou Báhory. Jisté však je, že Juraje pojilo přátelství s Ferencem a snažil se dostat prosbě, o kterou ho přítel prosil. O Alžbětině životě toho věděl velmi mnoho, znal její největší tajemství, zavazoval a svazoval ho pokus o znásilnění, kterého se v mládí dopustil. Navíc Alžbětu velmi obdivoval a miloval, a tento cit mu zřejmě vydržel až do staršího věku. Věděl, čím si prošla, byl rodinným přítelem - možná i proto se ji snažil ochraňovat.

4.2. V podzemí čachtického hradu

Publicista Andrej Štiavnický napsal první díl trilogie o čachtické paní, knihu *V podzemí čachtického hradu*, v roce 2001. Po přeložení ze slovenštiny ji vydala Euromedia Group, k. s. – Knižní klub v Praze v roce 2008.

4.2.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje

Román se zabývá dobou po zatčení a uvěznění Alžběty Báhory. Začíná v pondělí 13. ledna 1611, tedy asi dva týdny po tom, co palatin Juraj Thurzo přijel na hrad v Čachticích a přistihl hraběnku při mučení mladé dívky. Zaměřuje se na zobrazení chování literární postavy hraběnky Báhory ve vězení v průběhu měsíců ledna a února roku 1611 a především na snahy jejích protivníků dosáhnout jejího legálního odsouzení.

¹⁸ ŠVECOVÁ, J., *Zrození bestie*, s. 188

4.2.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

Postavy, které v tomto díle jednají a vystupují, zde najdeme poměrně hodně. Objevují se zde vojáci a členové hradních posádek, služebníci a sluhové, bývalí přísluhovači a pomocníci čachtické paní, její příbuzní, zastánci, ale i protivníci.

Největším protivníkem hraběnky, který veškeré své konání směřuje k jedinému cíli - shromáždit důkazy, na základě kterých by šlo postavit Alžbětu před soud - je hrabě Peter Fábry. Autor vidí postavu tohoto muže jako velmi odvážnou a troufalou, protože se nebojí vlivných a všehoschopných příbuzných vězněné ženy ani jiných nepřátel, ale i veselou, vyznačující se občasným střídáním nálad, zvědavostí, neústupností a netrpělivostí. Svě spolupracovníky a lidi, kteří mu pomáhají a shánějí pro něj informace, hrabě štědře odměňuje. Pokud chce dosáhnout vytčeného cíle, používá k tomu všechny nenásilné prostředky, umí dobře zapojit své herecké schopnosti, inteligenci a bohatství. Ostře kritizuje věci a činy, které se mu nelíbí, projevuje se jako velký ironik. Stojí v čele skupiny, která se snaží o to samé, co on. K postavě Alžběty nepociťuje žádné sympatie, považuje ji za krvelačnou zrůdu, která musí být spravedlivě a podle zákonů odsouzena.

Stejný vztah k čachtické paní mají i jeho nejbližší spolupracovníci a přátelé, písař Pavel Čárský a doktor Sebastián. Pavel Čárský vypadá jako obr a dokáže používat svoji sílu, je statný a obtloustlý. Rád se směje, žertuje a provádí veselé šprýmy, pobývá v hospodách, kde hraje karty a užívá si společnosti. Pro svého zaměstnavatele představuje hlavního informátora a důvěrníka, který za všech okolností zachovává věrnost a velmi účinně ho ochraňuje, i když za něj občas platí výdaje, způsobené jeho „divokým“ chováním v hostincích. Doktora Sebastiána si hrabě Fábry váží jako velkého profesionála, jednoho „z největších odborníků v oblasti medicíny v celém Uhersku¹⁹“. Pomáhá svému chlebdárci při zajišťování důkazů proti Alžbětě, ohledává totiž těla zmrzačených dívek a zkoumá i podzemí hradu v Čachticích, především mučírnu a vanu, ve které se hraběnka koupala v krvi. Při vykonávání svého povolání se dostává do stavu, při kterém nevnímá své okolí a zcela se soustředí na to, co dělá. Často potřebuje hodně odvahy, aby mohl udělat to, co se po něm žádá. Mezi jeho vlastnosti patří zvědavost, statečnost a inteligence, o věcech přemýšlí více, než jeho kolegové.

¹⁹ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 220

Přátelský vztah pojí hraběte Fábryho také s důstojným, spravedlivým, na první pohled nepřístupným, ale přesto laskavým a chápavým mužem, prešpurským²⁰ arcibiskupem Forgáčem. Při pohledu na něj upoutá člověka „přísné držení těla a štíhlá postava v černé klerice, asketická tvář s hlubokýma dobráckýma očima²¹“. Lidé k němu cítí úctu, působí na ně jeho vnitřní síla. Jako vysokému církevnímu představiteli mu záleží na legálním vynesení rozsudku nad Alžbětou, proto spolupracuje se skupinou vedenou hrabětem Fábrym a snaží se o celém případu informovat krále.

Kočí Peter, Erža Kardošová a Helena Kočišová – všechny tyto postavy v románu pracovaly pro čachtickou paní, přímo se účastnily mučení, ale dosud se jim úspěšně daří vyhýbat se odhalení. Erža Kardošová pořád žije v Čachticích, ovšem místní obyvatelé dobře vědí, co dělala, proto ji nemají rádi a straní se jí. Tuto ženu lze zařadit do starší věkové kategorie a podle toho také vypadá – má tvář plnou vrásek a stařecky seschlou, vyhublou a shrbenou postavu, oči, kterými se nikdy nedívá přímo do očí jiného člověka. Její kolegyně, Helena Kočišová, „Plešatá Kočiška“, dokázala vždy skrývat svoji spolupráci s hraběnkou. I když této obezřetnosti vděčí za to, že neskončila stejně, jako nejznámější služebníci Alžběty, ani ona nepatří k oblíbeným občanům v Čachticích. Helena je bohatá, „vysoká stará a šeredná žena, s plochou tváří a velkým břichem²²“. Jak už napovídá její přezdívka, vlasy jí rostou jen po stranách hlavy. Lidé se jí vždy báli, protože se o ní říkalo, že ráda používá svou velkou sílu, netrpí výčitkami svědomí, líbí se jí týrání a vyznačuje se bezohledností a surovostí. Svě paní sloužila jako důvěrnice a pomocnice při týrání děvčat. Kočí Peter vypadá na první pohled velmi nápadně - pod pravým okem se mu totiž táhne výrazná jizva. Vyniká schopností rychle a nečekaně se objevit a stejně zase zmizet. Stejně jako ostatní služebníci uvězněné čachtické paní nezná soucit, je krutý a nemilosrdný, navíc i škodolibý, pomstychtivý a velmi inteligentní. Přestože zastával funkci kočího, sháněl pro Alžbětu děvčata, společně s ní je mučil a byl i jejím tajným milencem, jen málo lidí o tom ví.

V příběhu se můžeme setkat i s postavami dalších lidí, kteří dříve podléhali čachtické paní, ovšem netouží po jejím osvobození a odsuzují zločiny, kterých se

²⁰ Prešpurk= Bratislava

²¹ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 10-11

²² tamtéž, s. 54

dopustila. Někteří z nich se snažili zasáhnout proti své vládkyni už v době, kdy ještě neodhalena „panovala“, jiní se nechali přesvědčit o nepravdivosti zvěstí, které o ní kolovaly, nebo se báli jakkoliv proti ní vystoupit. Dodnes je ale trápí výčitky svědomí a přesvědčení, že kdyby překonali svůj strach, zachránili by hodně lidských životů. K takovým lidem patří čachtický farář, starší muž, který spolupracuje s hrabětem Fábrym, a kastelán čachtického hradu Michal Horváth. Ten až do zatčení Alžběty Báhory věřil, že nic špatného nespáchala. Když zjistil svůj omyl, stal se z něj její velký odpůrce. Jako kastelán hradu, kde hraběnku vězní, zodpovídá za to, aby se již nikdy nedostala na svobodu. Vystupuje přísně a stroze vůči vojákům, kteří ji mají střežit, zároveň ale umí být přátelský a vlídný, šarmantní a pozorný k ženám. Dokáže se velmi rychle rozčílit. Kdysi statečně bojoval proti Turkům a znal Františka Nadásdyho, Alžbětina manžela. V románu je to už starší člověk, i když dosud urostlý a silný. Vzbuzuje úctu a respekt, má velikou zálibu - pozorování hvězd dalekohledem. Často při této činnosti zapomíná na okolí a čas.

Annou Rosinu Listiusovou a Stanislava Thurza pojí manželský svazek. Žijí na hradě Tematín, kde se Anna Rosina ocitá často sama a pak „pocit'uje prázdnotu a pocit samoty ji naplňuje neklidem a nudou²³“. Propadá stejné zálibě, kterou měla i Alžběta - mučí dívky. Dělá to, stejně jako ona, s podporou služebné, ale o jejím konání mnozí vědí a snaží se ji zastavit. Při mučení podléhá jakémusi šílenství - čím více utrpení vidí, tím více se ho pokouší způsobit. Jakmile z něj ale procitá, vždy se zděsí toho, co udělala, především tehdy, když některé děvče zabije. Muže přitahuje její krása, mládí, smyslnost a vášnivost. Svého manžela Anna nenávidí, nejraději by od něj odešla. Když potřebuje skrýt své činy nebo něčeho dosáhnout, umí být dobrou herečkou. Anna Rosina sice považuje Alžbětu za zkaženou, ale přesto ji chce navštívit a rozptýlit ve vězení²⁴. Stanislav Thurzo, její manžel a bratranec zemského palatina Juraje, si zakládá na pořádku a disciplíně. Svou ženu sice ještě miluje, ale nehodlá tolerovat její chování. Vzájemně se urážejí a nadávají si, navíc Stanislav zkouší svou ženu přistihnout při činu, napravit a věznit, ale moc se mu to nedaří, protože Anně pomáhají milenci z hradní posádky, především Samko Chrt. Hradní pán tak důvěřuje spíše veliteli posádky na Tematíně než své ženě.

²³ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 126

²⁴ tamtéž, s. 224

4.2.3. Děj

Příběh románu *V podzemí čachtického hradu* je složitý a obsahuje více dějových linií. Jako první sledujeme hraběte Fábryho při jeho rozhovoru s písařem v ranních hodinách dne 13. ledna 1611 v Prešpurku. Hrabě dostává informaci o připravovaném setkání palatina Juraje Thurza a mocného příbuzného vězněné Alžběty Báthory, Žigmunda Báthoryho. Fábry ihned posílá písaře s dopisem a prosbou o návštěvu k arcibiskupovi Forgáchovi. Zatímco čeká na svého hosta, pozoruje oknem brutální scénu – muž s jizvou pod pravým okem honí mladou dívku a v okamžicích, kdy ji dostihne, ji bije. Hrabě chce zachránit utíkající dívku, proto se vykloní z okna, ale je málem postřelen neznámým mužem. Poté přijme arcibiskupa a vede s ním rozhovor o palatinovi a jeho nelegálním odsouzení čachtické paní k domácímu vězení. Společně se domlouvají na tom, že se Forgách pokusí o celém případu informovat krále na audienci. Při jednání si hrabě všimne, že je špehuje muž, který ho před několika okamžiky málem zabil. Ještě před odjezdem arcibiskupa počtí návštěvou hraběte Fábryho také palatin Juraj Thurzo. Při hovoru mu hrabě vyčítá jeho postup proti vězněné a říká, že s pomocí krále dosáhne jejího odsouzení. Toto prohlášení považuje Thurzo za projev otevřeného nepřátelského postoje a hrozí hraběti. Celé jejich setkání ve skrytu poslouchá arcibiskup.

V době, kdy se odehrávají tyto návštěvy, dochází k napadení písaře Čárského muži Žigmunda Báthoryho a nedaleko Čachtic, v Novém Městě, najímá člověk, který se vydává za posla hraběte Fábryho, zámečnického mistra k otevření tajného vchodu do podzemí čachtického hradu. Zároveň v Čachticích navštěvuje jedna z bývalých pomocnic Alžběty, Erža Kardošová, svoji spolupracovnici Helenu Kočišovou. Společně spřádají plány na osvobození své paní.

Stejného dne v pět hodin odpoledne zámečnický mistr se svým průvodcem otevírá dveře do podzemí a dostává se až k cele, ve které je vězněna Alžběta, momentálně nestřežena vojáky. Posel jí předává dopis, který napsal palatin Thurzo. Alžběta si myslí, že ji muži chtějí zabít, proto mistra napadne. Ten vzápětí paklíčem odemkne její celu, ovšem zaútočí na něj falešný posel a mistra v té samé cele zavírá. Osvoboditel vede čachtickou paní z podzemí, u vchodu jim ale útěk znemožní Martin Považan, který se právě vrací z cesty pro dřevo. Snaží se dostat hraběnku do kobky, po cestě tam se na něj ovšem vrhnou Erža Kardošová a Helena Kočišová, ženy, které se rozhodly své plány na záchranu Alžběty

uskutečnit. Martin obě stařeny přemůže, sváže a nechává spolu s falešným poslem u vchodu do podzemí. Situace se znovu komplikuje příchodem muže s jizvou – bývalého kočího Petera - do podzemí. Ten osvobozuje všechny tři zajatce, kteří leží u vchodu. Martin mezitím dojde až k místu, kde uvidí svého přítele, zámečnického mistra. Vysvobodí ho z cely, kam zamyká Alžbětu spolu s přemoženými vojáky, kteří mezitím přišli do podzemí. Rozhoduje vrátit se pro zajatce a poté jít podzemním labyrintem do hradu. Když zjistí, že svázaní pomocníci hraběnky zmizeli, odchází hledat povoz se dřevem. Mistr se naopak vydává do hradu a cestou porazí několik vojáků, které znovu dává jako společníky do cely k čachtické paní. Na hradě poskytuje vysvětlení kastelánovi, který sestoupil do podzemí a ušel ve vězení u Alžběty první svázané vojáky.

V tento první den se stává ještě několik dalších událostí. Hrabě Peter Fábry odjíždí se svými společníky do Čachtic sbírat důkazy. Cestou se zastavuje u lidí, kteří mu mohou něco říci o jejích zločinech, a přijíždí na čachtický hrad pár okamžiků poté, co z podzemí vyšel zámečnický mistr. V šest hodin večer se palatin Juraj Thurzo setkává se Žigmundem Báthorym. 13. ledna je také v Bytči mučena a vyslýchána Majorová z Myjavy, která vypovídá o Alžbětině pokusu o otravu palatina a o jejím koupání v krvi. Na Tematíně Anna Rosina umučí k smrti mladé děvče.

Druhý den, 14. ledna 1611, probíhá audience arcibiskupa Forgáche u krále Matyáše II., který slibuje, že v případě čachtické paní zasáhne. Hrabě Fábry pátrá se svými přáteli po ukrytých tělech mrtvých služebných. Neví, kde hledat, proto se obrací na Alžbětu a přislíbí jí za tuto informaci svobodu. Hraběnka mu uvěří a Fábry pak skutečně nalézá osm těl umučených dívek. Kastelán čachtického hradu odjíždí do lázní v Piešťanech, kde se setkává s Annou Rosinou, kterou předtím osvobodil z vězení, kam ji dal zavřít manžel, její milenec Samko Chrt. S pomocí čachtického faráře se uskuteční tajný pohřeb osmi obětí v kryptě čachtického kostela. Palatin Juraj Thurzo obdržel dopis od krále, který „žádá obnovení procesu, výslechy před nejvyšším tribunálem a rozsudek smrti pro Báthoryovou. Mimoto požaduje konfiskaci jejích majetků a ostatní represálie, které by Báthoryovy přivedly na mizinu²⁵.“ Do zajetí kočího Petera se dostává milenec Anny Rosiny, Samko Chrt, který předtím utekl z Tematína, i hrabě Fábry. Samko Chrt ale únoscům uprčne a zabíjí přítele kočího Petera, neúspěšného osvoboditele čachtické paní.

²⁵ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 239

Hrabě Fábry zatím zůstává v držení kočího Petera, který ho na saních převáží na hrad Füzér. Těsně před cílem hrabě ze saní vyskočí a uteče. Cestou narazí na jeskyni a zjistí, že se jedná o tajný vstup do hradu. Přemůže ho zvědavost, do jeskyně vstoupí, ale je zde znovu zajat únoscem, kterému předtím unikl. Kočí Peter ho zavře do cely. Všude okolo sebe vidí hrabě mladé dívky, určené pro „rozptýlení“ Alžběty, která sem měla být přivezena. Osvobodí ho Samko Chrt.

Jeho přátelé si o něj po týdnu, kdy se neobjevuje, dělají starosti. Doktor Sebastián za tuto dobu objevil mučírnu a místo, kde se hraběnka koupala v krvi. Hrabě Fábry přijíždí do Čachtic, 24. ledna se účastní popravky Majorové v Bytči. Druhý den po popravě naposledy navštěvuje podzemí a seznamuje se s objevenou tajnou chodbou, která vede do krypty čachtického kostela. Právě zde ho uvězní kočí Peter, když se vydává na další cestu za osvobozením Alžběty. Příběh končí únikem hraběte Fábryho z krypty a odvedením čachtické paní z vězení. V epilogu se pak z dopisu dozvídáme, že v červenci 1611 byla Alžběta přistižena hrabětem Fábrym na hradě Füzér při mučení děvčete a znovu uvězněna v podzemní cele na čachtickém hradě.

4.2.4. Postava Alžběty

Čachtická paní má v prvním románu trilogie Andreje Štiavnického roli vězeňkyně, proto nijak výrazně nezasahuje do děje svými činy. Celá kniha se ale věnuje prošetřování jejích zločinů a minulosti, hrdinové se snaží postavit ji před soud, a proto se dozvídáme poměrně hodně informací o této ženě a především o jejích minulých činech.

Alžběta se nyní nachází v podzemním vězení na čachtickém hradě. Její chování zde přiděluje starosti každému, kdo s ní musí přijít do kontaktu. Dosud se totiž nesmířila s tím, že již není neomezenou vládkyní, ale pouhou střeženou osobou. Když se dostala do vězení, první dny vše ignorovala a nejedla. Myslí si, že se stala obětí spiknutí a každého, kdo se k ní přiblíží, podezřívá z toho, že ji chce zabít. Chová se zuřivě, výbušně, šíleně a hystericky, útočí na vojáky, kteří ji hlídají, i na ty, kdo ji občas přijedou zkontrolovat, protože je nenávidí. Lomcuje mřížemi, vyvádí, pláče a řve, zahrnuje každého nadávkami a urážkami, rouhá se, proklíná, touží po pomstě a vyhrožuje jí. Občas tato postava mluví tak,

jako by ztratila rozum, například při výhrůžce: „Zabiju tě jediným úderem čarovného proutku²⁶!“

Když někoho napadne, ať už přes mříže vězení nebo mimo ně, ví přesně, kam má útok směřovat. Používá svých nehtů, prstů a zubů k zásahům do očí nepřítele a k rozdrásání jeho tváře.

Ve svém žaláři pocítuje bezmoc, cítí se nespravedlivě odsouzená, ponížená a nešťastná. Zlost se podepsala i na jejím vzhledu – z kdysi překrásné ženy se změnila v osobu, která vyvolává odpor. Má strašnou, zoufalstvím znetvořenou a strhanou tvář s nelidským výrazem, vyhaslé oči, hubené ruce s kostnatými prsty a podle palatina tvrdou náturu²⁷. Šaty na ní doslova visí. Přestože umučila tolik dívek, nesnese jakoukoliv bolest a bojí se jejího vyvolávání. Byla a je krutá, necitelná k lidskému utrpení, sadistická, zvrácená a bezohledná, ale ne moc opatrná v zakrývání pozůstatků mučení. Často se nepřirozeně směje. Odmítá spolupracovat a odpovídat na otázky, pokud už mluví, umí se přetvařovat. Po svém osvobození propadá radosti, citům ke svému zachránci, vášni. Sama sebe považuje za všemocnou vládkyni. Zřejmě se trápí výčitkami svědomí – jednou v noci prosí, aby ji pustili na hřbitov, kde na ní čekají „kostlivci a duchové těch, které (jsem) násilně poslala na onen svět²⁸.“ Její hlídači pokládají tento výrok za znamení toho, že se definitivně zbláznila.

Zoufale touží se osvobodit, uniknout z vězení, a tato touha zřejmě zatemňuje její úsudek. Proto věří i svému největšímu odpůrci Fábrymu, který jí nabízí osvobození. Ve vězení si plánuje, co by dělala, kdyby se dostala ven. „Očistila by si pomocí vlivných příbuzných svoji pošpiněnou čest, veřejně by dělala pokání, pomáhala chudým, štědře podporovala sirotky a vdovy. V krátké době by si takto opět získala důvěru i nejvyšší postavení mezi magnáty. A potom...²⁹“

²⁶ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 249

²⁷ tamtéž, s. 78, 94, 106

²⁸ tamtéž, s. 298

²⁹ tamtéž, s. 187

O Alžbětě se běžně mluví jako o ženě posedlé d'áblem, ukrutné a krvelačné vlčici, zvrhlé bestii, sadistické zmiji a hyeně, ropuše se zkaženým a ukrutným srdcem, prokleté čarodějnici, šílené a zkažené šelmě³⁰.

V minulosti ji lidé považovali za obávanou a nenáviděnou vládkyni, vysoce postavenou, bohatou a vlivnou hraběnkou. Každý se bál jakéhokoliv zásahu proti ní. Dokázala se přetvařovat a dlouhou dobu podváděla svého manžela. Jediné kladné, co na ní lidé shledávali, byla její schopnost úspěšně pečovat o svůj majetek. Čachtická paní nesnášela, když jí někdo připomínal stížnosti a potřeby lidí, kteří žili na jejích panstvích. Praktikovala magii a „nutila své poddané k hanebným a nelidským skutkům pod hrozbou násilí a vydírání³¹“. František Nadásdy, její manžel, toleroval její chování a věděl o něm. Kastelán o ní prohlásil, že „vycucala“ manžela a poddané a nebrala ohled na to, jestli se trápí. Před zatčením lidi přesvědčovala o své nevinosti zbožností, kterou předstírala, a také přispíváním na chudé a dobročinnými skutky.

4.2.5. Důvody mučení

Chceme-li se dozvědět, co si myslí Andrej Štiavnický o tom, co vedlo postavu Alžběty Báhory k tomu, že týrala, mučila a zabila tolik mladých dívek, nalezneme v jeho díle několik míst a informací, které nám pomohou na tuto otázku odpovědět. Autor ve výpovědích různých svědků poskytuje popis toho, co čachtická paní svým obětem prováděla. Můžeme si tedy přechíst, že hraběnka nejen dívkám vytrhávala jejich vlastní maso, ale že je i nutila jíst ho, ráda je bila bičem, nedávala jim jíst a pít, páčila je rozžhavenými věcmi. Dostávala se při tom do extáze, naprosto se ponořila do těchto činností a nezajímal ji svět okolo. Kromě toho se koupala v krvi ve speciální místnosti u mučírny, kam se přiváděla do velké vany krev umučených obětí, a připravovala jako pokrm pro vojáky maso zabitých dívek. Dělala to, protože potřebovala uspokojit „své

³⁰ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 171, 224, 231, 249, 303, 305, 310, 333, 334, 335, 356

³¹ tamtéž, s. 318

zvíděcí pudy³², byla posedlá, zvrhlá, krvelačná a zvrácená, trápila ji samota a objevovaly se u ní sadistické sklony.

Čachtická paní toužila být šťastná, mladá a krásná a věřila, že toho koupelemi v krvi dosáhne. Navíc propadla jakýmsi temným silám zla, které ji volaly a lákaly k orgiím.

Podle některých lidí mohl za její konání ďábel, který ji ovládal, ale přesto zodpovídala za všechny své zločiny a skutky. Jiní si zase mysleli, že ji k mučení sváděla Majorová z Myjavy, což ovšem ti, kteří Majorovou osobně znali jako léčitelku, popírali. Tvrdili, že ona jediná věděla, co přesně Alžbětu ponoukalo k tomu, aby takovým způsobem zavraždila tolik služek.

Hraběnka se v každém případě považovala za všemocnou a svým uvězněním se rozhodně nepoučila – když se dostala na svobodu, začala opět provozovat to, za co jí palatin odsoudil.

Zdá se tedy, že sám autor nabízí různé varianty vysvětlení chování čachtické paní a rozhodně svoji hrdinku nepovažuje za nevinnou. O Alžbětině vině jsou přesvědčeny téměř všechny postavy. Vypadá to, že čachtická paní mučení považovala buď za své právo, nebo pro ni představovalo zálibu, které natolik propadla, že se jí nedokázala vzdát. Uspokojovala tak své představy, touhy a potřeby. Navíc určitou dávkou sadismu, krutosti a bezcitnosti v sobě měli oba její příbuzní z rodu Bálthory.

4.2.6. Juraj Thurzo

Zemský palatin Juraj Thurzo, nejvyšší hodnostlř v zemi po královi a jeho nejbližší spolupracovník, je rozporuplnou postavou. Na jednu stranu ho lidé považují za energického a rozhodného člověka, na stranu druhou se ovšem dopouští vážných pochybení a surovostí vůči lidem, kteří ohrožují jeho plány.

Jeho odpůrci ho vidí jako kariéristu, který využije každého prostředku jen proto, aby se zalíbil králi, a přijde jim, že má dost špatných vlastností, jako aroganci, namyšlenost, neústupnost, panovačnost, zálibu v peněžích a hromadění majetku, chamtivost, nedostatek rozhodnosti v některých věcech a přehnanou ctižádostivost. Podle

³² ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 219

nich ho každý může lehce podplatit a on sám preferuje určité rodiny a rody před ostatními, především rod Báhoryů a Nadásdyů. Navíc prý umí dobře ničit důkazy³³.

Oplývá inteligencí, dokáže velmi rychle propadnout hněvu a nenávidí, když s ním někdo nesouhlasí nebo zastává jiný názor³⁴. Občas těžce ovládá své emoce a jednání. O jeho vzhledu se nic nedozvíme, pouze vyčteme, že se vyznačoval silou a zavalitostí.

Některé skutky této postavy podporují tvrzení o špatných vlastnostech, které údajně má. Uvažuje totiž o odstranění hraběte Fábryho a v případě čachtické paní se snaží uchovat vcelku majetek pro její potomky, proto se také pokouší ovlivnit správce a vychovatele jejího syna Imricha Megyeryho. Palatin silně působí na členy prešpurského tabulárního soudu, kteří se ho bojí, a v případě potřeby je uplácí. Pokud mu řešení problémů přináší peníze a upevnění moci, skutečně nedá moc práce ho ovlivnit a domluvit se s ním.

Mnoho lidí proti sobě palatin popudil svým zásahem proti Alžbětě Báhory. Odmítl totiž postavit ji podle uherských zákonů před soud a sám ji odsoudil pouze k doživotnímu věznění na čachtickém hradě. Navíc při výslechu svědků nakázal, aby se do zápisů nedostala svědectví o koupelích v krvi. Trest, který jí uložil, považuje za dobré rozhodnutí. „Je to pro ni větší ponížení než trest smrti³⁵.“ Svůj postup obhajuje tím, že veřejný soudní proces by znamenal zostuzení uherské šlechty a potupu pro členy rodů Báhoryů a Nadásdyů, že chtěl, aby celý proces rychle upadl do zapomnění a předešlo se tak povstání zemanů a šlechticů. V celém tomto případě je ostatně Juraj Thurzo pod velkým tlakem – navštěvují ho příbuzní hraběnky a žádají, aby jí tajně osvobodil nebo nahradil dvojnicí, to vše za finanční odměnu. Uvědomuje si, že svým postupem si znepřátelil mnoho lidí včetně krále a myslí si, že pro ni už udělal dost. Přesto mu dochází, že pokud s příbuznými Alžběty neuzavře dohodu o jejím osvobození, bude jimi Uhersko vojensky ohroženo, a pokud ji uzavře, jedná tak vlastně proti králi. Zároveň ho trápí výčitky svědomí a uvažuje o tom, že by opravdu měl Alžbětu postavit před soud.

Skupina lidí, která se pokouší shromáždit důkazy proti Alžbětě a nechat ji spravedlivě soudit, ho podezřívá, že se jí snaží z vězení osvobodit, protože palatina by nikdo neobviňoval z toho, že nevězní skutečnou hraběnku, nebo z toho, že nezemřela právě

³³ ŠTIAVNICKÝ, A., *V podzemí čachtického hradu*, s. 26, 64, 181

³⁴ tamtéž, s. 62

³⁵ tamtéž, s. 63

ona. A mají pravdu. Thurzo se sice děsí svojí odpovědností, ale pak souhlasí s nabídkou Žigmunda Báthoryho a říká, že se sám pokusí dostat Alžbětu z vězení.

4.3. Čachtická paní

Historický román slovenského překladatele, básníka, prozaika a publicisty Jožo Nižnánského *Čachtická paní* mohli čtenáři poprvé číst v roce 1932. Od té doby byla tato úspěšná kniha mnohokrát vydána.

4.3.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje

Jeden necelý rok života čachtické paní, od března do prosince 1610, popisuje Jožo Nižnánský ve svém díle. Poprvé se s touto postavou setkáváme v době po smrti jejího manžela, kdy už v okolí Čachtic začínají záhadně mizet dívky a vyprávějí se historky o tom, co se s nimi na zdejším zámku děje. Sledujeme hraběnku v různých situacích nejen v Čachticích, ale i v Prešpurku a Velké Bytči. Konec knihy zachycuje konec svobody Alžběty, její přistihnutí, zatčení a uvěznění v prosinci 1610.

4.3.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

Jednotlivé postavy, které tvůrce ve své knize zachytil, můžeme zařadit do několika skupin. Členové těchto skupin mají podobné charakterové vlastnosti, i když někteří jedinci vynikají nad ostatní ať už tím, jací jsou, nebo svými činy.

První uskupení tvoří nejbližší a nejvěrnější spolupracovníci a spolupracovnice čachtické paní. K těm patří bývalá kojná Alžbětiných dětí, ošklivá, vyhublá a hrbatá Ilona Ió, dále Dora Sentešová se svojí statnou, mužnou postavou a hlubokým hlasem, a Anna Darabulová, která je „vznětlivá, pomstychtivá, slídivá a hádavá ženská³⁶“. Alžběta si tyto ženy vybrala asi i proto, že nezastiňují její krásu – jde o staré, i když stále schopné ženy, kterým již nezbylo mnoho půvabu, vlasů ani zubů. Všechny těší trestání děvčat a jejich bezmoc, své paní splní každé přání, mají rády peníze a u obyvatel Čachtic a okolí

³⁶ NIŽNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 40

vyvolávají strach. Předhánějí se v tom, která lépe odhadne myšlenky a přání své živitelky a získá tak více přízně a pravomocí. Podobný popis se hodí i na dalšího člena, Ficka. Pro pověřivé lidi představuje tento člověk netvora s nadpřirozenou mocí. Je to malý, ošklivý muž se zrzavými vlasy, velkým nosem a zažloutlou tváří. V ústech se mu vyjímají zčernalé zuby, které rád vystavuje při škodolibém smíchu. Celý jeho vzhled povzbuzuje lidi k tomu, aby se mu vysmívali - má levou nohu kratší než pravou, hrb na zádech, dopředu ohnutou postavu a dlouhé ruce³⁷. Tento nalezenec, kterého vychoval pastýř Ujváry, začal už v pěti letech sloužit u Alžběty pro pobavení panstva. V dospělosti vyniká velkou fyzickou silou a schopností rychle zneškodnit nepřítele, proto pro hraběnku vykonává i ty nejhorší práce. Zároveň má její důvěru a velké pravomoce, proto a pro jeho povahu se ho bojí i ti nejsilnější muži. Ficka velmi poznamenalo posmívání a pohrdání lidí, a to se odrazilo i v jeho charakteru. Tato postava v románovém světě důsledně stíhá každého, o kom si myslí, že jí ublížil. Ve své pomstychtivosti dokáže být Ficko velmi neúnavný a vytrvalý. Věří jen sám sobě a se vzteklým šklebem na tváři jedná škodolibě a zlomyslně. Je osamělý, necitelný a surový k nepřítelům, opatrný, podléhá výbuchům zlosti. Stejně jako jeho kolegyně rád hromadí peníze a kochá se jejich množstvím, pije, umí se chovat vypočítavě, přetvařovat se. Svého domnělého přítele, Pavla Lederera, zahrnuje dary, vděčností, dokonce kvůli němu i poprvé odpouští. Ficka vychovali k poslušnosti – své paní splní každé přání, chce se jí co nejvíce zavděčit, dosáhnout jejího uznání, chvály a díky. Svou paní miluje, ale nadevše se obává jejího posměchu a pohrdání. Když si jednou uvědomí, že v ní vzbuzuje jen odpor a hnus, začne ji nenávidět, chovat se vyzývavě, drze a vypočítavě. Touží po nashromáždění jmění, odchodu a společnosti ženy, do které je zamilovaný. Mezi blízké spolupracovnice čachtické paní lze zařadit další dvě ženy, které se ale poněkud liší svými vlastnostmi a chováním. Kata Benecká pracuje jako prادلena a od svých kolegyň se odlišuje hlavně citlivostí a vnímavostí k utrpení dívek, kterým občas tajně pomáhá. I když se své paní bojí, stejně jako Majorová, bylinkářka a mastičkářka, ve službě u ní zůstává, protože jí vynáší peníze. Majorová má mezi ostatními silné postavení, protože hraběnku léčí, dodává jí jedy a poskytuje rady, které Alžběta vyžaduje a dodržuje.

Další skupinou jsou členové zbojnické tlupy a lidé, kteří se k nim postupně přidávají. Zbojníci v tomto příběhu zastupují spravedlnost a oplývají dobrými vlastnostmi,

³⁷ NIŽNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 18

ctí přátelství a povinnost, prostý lid je zbožňuje a obdivuje. Podřizují se zásadě, že za co bojuje jeden, za to bojují všichni. Snaží se zakročit proti Alžbětě, protože je pobuřuje její chování, ztráta spravedlnosti a práva. Andrej Drozd představuje vůdce zbojníků. Vyniká velmi vysokou a statnou postavou, silou a obratností. Díky tomu ho téměř nelze porazit v boji a on sám si proto troufá dělat věci, na které by ostatní odvahou nestačili. Zbojnictví udělalo z člověka, který byl jako poddaný zlomený a ponížený, sebevědomého a hrdého muže s dobráčkou a veselou povahou. Rád se směje a nezajímá se o ženy, proto v něm náhlá láska k Eržice probouzí nesmělost a nerozhodnost, ale i velkou touhu. Nikdy nejedná surově a krutě, pokud nemusí. Jana Kalinu poutá k Drozdovi dávné přátelství. Zbojníkem se stal po návratu z Wittenberku, kde dosáhl titulu bakaláře. Autor ho představuje jako statného, inteligentního a vzdělaného, opatrného muže s hlubokým hlasem, modrýma očima a černými vlasy. Dokáže dobře improvizovat a vydávat se za někoho jiného. Vždy se důkladně připravuje, tvoří plány zásahů. Býval poddaným hraběnky, pak ale zasáhl proti drábovi, který tloukl jeho matku, a bez povolení opustil panství. Studium mu umožnil Alžbětín manžel za zásluhy jeho otce v boji proti Turkům³⁸. Na jeho popud začali zbojníci vystupovat proti čachtické paní. On sám Alžbětu nenávidí, vyvolává v něm, stejně jako v ostatních, odpor, a nechce se před ní pokořit. Vadí mu její zločiny i chování vůči poddaným. Do tábora odpůrců čachtické paní, mezi zbojníky, kam ho přivedl přítel Kalina, patří i Pavel Lederer. Živí se zámečnictvím a pro zbojníky vykonává špionážní a osvobozovací činnost. Působí na zámku Alžběty Báhory, kde chytře a mazaně vyzvídá a ovlivňuje Ficka. Kvůli svému poslání trpí výčitkami svědomí a odporem vůči sobě, sváří se v něm touha pomoci zbojníkům a nechut' a hnus z toho, co ho nutí dělat na zámku. Pavel dbá na svoji čest, není schopný zradit své kamarády a netouží po majetku a penězích. Své živitelky se bojí, vyvolává v něm hnus. Kapitán Imrich Kenderessy přestoupil ke zbojníkům, protože si uvědomil, že službou u Alžběty nedělá nic dobrého a neprosazuje skutečnou spravedlnost. Má mohutnou, vysokou postavu a kudrnaté vlasy. Dokáže se chovat zdvořile a rytířsky, odhadnout lidskou povahu a používat svůj mozek. Mezi jeho vlastnosti patří citlivost k utrpení, smysl pro čest a spravedlnost, poctivost a odvaha.

Spojenci zbojníků - tak lze nazvat tři osoby, z nichž dvě postupně změnily svůj názor na Alžbětu a staly se jejími nepřáteli. Čachtický evangelický farář Jan Ponický,

³⁸ NIZNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báhoryové*, s. 8, 9

starší, poctivý, prošedivělý, upřímný a dobrácký člověk, ze kterého dýchá důstojnost, dovede v rozhodující chvíli zatlačit do pozadí své osobní potřeby a projevit velkou odvahu a rozhodnost. Jeho mínění o hraběnce se mění – ze začátku ji považuje za nevinnou a historky, které o ní kolují, za lživé. Jak se ale přesvědčuje o tom, že jeho názor byl mylný, snaží se i za cenu ztráty života a pronásledování vystupovat proti ní, protože její chování ho děsí. Stejnou proměnou prochází i jeho přítel, Mikuláš Lošonský, kastelán čachtického hradu. Také on už spadá do starší věkové kategorie a věk se podepisuje i na jeho vzhledu, zdravotním stavu a fyzických silách. Je to zásadový, pečlivý, soucitný, hrdý a svědomitý muž, kterého si váží všechno služebnictvo. Zajímá se o hvězdářství a v lidech vzbuzuje respekt svými zkušenostmi a znalostmi. Silného a bojovného ducha si vypěstoval v bojích s Turky. Jakmile se pro něco zapálí, rychle se mu vrací bývalé síly a bojovnost. Hrabě Štefan Nyáry, „padesátiletý štíhlý muž, neduživé postavy a ženských pohybů“³⁹, dobrý stratég a diplomat, patří také mezi spojence zbojníků. Hrabě velmi dobře ví, jak okouzlit a uchvátit ženy, zároveň zachovává naprostou diskrétnost, když mu některá podlehne, proto ho muži nesnáší, žárlí na něj a pohrdají jím. Tento vzdělaný, bohatý a velmi schopný šlechtic se umí přizpůsobit každé situaci, přetvařovat se a ovládat, proto na některé lidi působí nevyzpytatelně. Snaží se být vždy připraven a odhadnout, co se může stát. V některých chvílích v jeho srdci vedou boj ziskuchtivost se soucitem a lidskostí. Čachtickou paní nenávidí a bojí se jí, protože ví, že ho má čím vydírat. Jeho nenávisť k ní se ale prohlubuje a hrabě se stává jedním z jejích největších a nejmocnějších odpůrců.

V románu se vyskytují i ženské postavy, milenky a manželky zbojníků. Tyto ženy – Maryša Šútovská, Barbora Repášová a Magda Kalinová - jsou prosté venkovanky, naprosto oddané svým milým, hezké, hrdé a v případě potřeby odvážné. Všechny pro jejich vztahy se zbojníky pronásledovala hraběnka, některé se staly svědky jejich zločinů, proto se jí bojí. Částečně do této skupiny patří i Eržika Příborská, nemanželská dcera Alžběty Báthory. Toto krásné a štíhlé stvoření se pohybuje oblečené v kroji, dobře jezdí na koni a pohrdá panským prostředím. Umí si poradit v každé situaci, zajímá ji okolní svět a má dobrý úsudek. Na rozdíl od své matky je citlivá a schopná soucitu, neumí lhát a netouží po slávě a bohatství. Sice poslouchá, ale když jde o její štěstí, vzepře se a ukáže odvahu.

³⁹ NIŽNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 266

K hraběnce v různých situacích cítí velkou lásku, ale i odpor, nejvíce ze všeho ji lituje a někdy neví, co si o ní má myslet.

Eržičin otec, palatinův tajemník Juraj Závodský, tloustnoucí muž s počínající pleší, pochází z chudé rodiny, proto také nachází pochopení pro obyčejné lidi žijící v bídě. Dokáže působit na chování svého zaměstnavatele a vyčítat, kdy mu hrozí nebezpečí, ale neumí se přetvařovat. Své někdejší chování a lásku k Alžbětě považuje za omyl a trpí kvůli němu výčitkami svědomí. Čachtické paní se snaží vyhýbat, odpuzuje ho.

4.3.3. Děj

V březnu roku 1610 přijíždí do Čachtic z Wittenberku Jan Kalina. Dozvídá se od přítele, zdejšího duchovního, že nikdo neví, kam se poděla jeho sestra Magda, a myslí si, že ji unesli pomocníci Alžběty Báhory. V rozhovoru vyruší muže příchod umírající, očividně mučené dívky, která říká, že za její stav může právě čachtická paní. Vzápětí se na faře objevuje Ficko, který má přivést služku zpět. Když mu mrtvolu farář odmítne vydat, pronásleduje Jana Kalinu, který z fary zatím utekl, do domu jeho matky. Zajme ho, Kalinu ale osvobodí zbojníci. Kalina se přidává ke zbojnické tlupě, když mu její členové slíbí, že mu zkusí pomoci najít sestru a případně pomstít její smrt. Andrej Drozd poté odnáší hraběnce psaní, ve kterém jí jeho přítel vyhlašuje otevřené nepřátelství, a odjíždí na jejím koni. Toho věnuje Eržice Příborské. Alžběta propadá nadšení po příjezdu své chráněnký na ukradeném koni Viharovi a svěřuje se jí se svým mládím a s tím, že je její matka. Pavel Lederer se nechává najmout do služby u čachtické paní a Andrej Drozd objevuje tajné dveře do podzemí. Zbojníci jedné noci najdou dopis předchozího čachtického faráře, ve kterém popisuje zločiny Alžběty, a rakve devíti umučených dívek, které nechávají otevřené v kostele. Čachtičané jsou zděšeni a hraběnka vyhlašuje boj zbojníkům, nechává je pronásledovat vojskem. Jan Kalina se lští dostává do zajetí a má být oběšen na šibenici na náměstí v Čachticích. Nastává chvíle nočního boje mezi vojáky a zbojníky, do kterého zasahuje zamilovaná Eržika. Ta postřelením Ficka zachraňuje život svého milého, Andreje Drozda. Druhého dne vede farář Jan Ponický lidi z Čachtic před Alžbětu, aby protestovali proti vztyčení šibenice na náměstí. Hraběnku tento protest tak pobouří, že plánuje, že na město nechá povolát vojsko německých žoldnérů, aby ho vyjídali. Pavel Lederer osvobodí svého přítele Kalinu. Alžběta si připadá ponížena tím, že ji zbojník Vavro popálil, proto

mučí dvanáct švadlen obviněných z nedbalé práce. Zároveň přikáže přivést do zámku Maryšu Šútovskou, aby zemřela v náručí železné panny. Maryšu ale zachrání muž s maskou, její milenec Jan Kalina, který v podzemní místnosti zamyká paní s jejími služkami. Protože ostatní lidé do tajné místnosti vstoupit nesmí, stráví zde ženy mnoho času do příjezdu Ficka, který se zatím setkal s Magdou Kalinovou, kterou miluje. Když se Eržičin vychovatel dozví o jejím nočním výletu, odváží ji na zámek, kde se stává svědkem umírání umučených švadlen. Alžběta se chce o svoji dceru starat, Eržika tedy pobývá na zámku, snaží se ale kvůli odporu k Alžbětě utéct. Při jednom z pokusů narazí na Ficka, který se i přes zákaz své paní pokouší pomstít za postřelení. Trest sto ran holí ho nemine.

Eržika s Alžbětou odjíždí do Prešpurku. Cestou potkává Andreje Drozda, ten ale, když ji vidí ve společnosti čachtické paní, odmítá její lásku. Eržika proto ze vzdoru souhlasí se svatbou a výběr ženicha nechává na matce. Zbojníci se zatím stěhují na čachtický hrad. Alžbětina dcera poznává svého budoucího manžela, hraběte Nyáryho, který o svatbu s ní také nestojí, a domlouvá se s ním na tom, jak svatbu překazit. Hraběnka potkává dávného ctitele, otce Eržiky. V Čachticích Ficko z pomsty za to, že ho paní nechala zbít, vyloupil její klenotnici a otrávil jejího koně Vihara. Anna Darabulová se snaží otrávenými koláči na příkaz Alžběty zabít faráře, kterého ale včas varuje Pavel Lederer. Když Anna přistihne Ficka při činu, je jím zabita. Alžběta se setkává s Jurajem Závodským, nejprve ho uchvacuje, ale pak v něm vyvolává odpor. Vyjednává příjezd vojska do Čachtic.

Třicátého dubna se Alžběta vrací do Čachtic a zaměřuje se na pokusy o zneškodnění a sledování faráře. Ten se zatím spojuje s hrabětem Nyárym, který se pokouší najít zbojníky a znemožnit svou srpnovou svatbu, i když se tváří a chová jako šťastný ženich. Alžběta plánuje, že ho před svatbou poprosí o sepsání závěti, ve které vše odkáže Eržice, a o svatební hostině ho otráví. Eržika svého nastávajícího varuje.

Noc před svatbou jsou hlídáni ženich i nevěsta. V den svatby přináší voják hraběte Nyáryho zprávu o tom, že zbojníci překračují řeku Váh. Všech tři sta vojáků je jede pronásledovat. Do čachtického kostela vtrhnou zbojníci, spojenci Nyáryho v boji proti zdejší paní, a Andrej Drozd se ožení s Eržikou. Alžběta chce hraběte za každou cenu zabít, proto ho zastřelí. Netuší ale, že její nepřítel na sobě měl ocelovou košili. Hrabě se pak ujímá velení a rozkazuje osvobodit a propustit vězně ze žalářů, rozbít železnou pannu, dát výprask Alžbětě a zavřít její služebníky. Čachtická hraběnka dostává pozvánku na svatbu

palatinovy dcery. V rozčilení spřádá kruté plány na pomstu, ale nejen na ni – chce svoji krásu obnovit koupelemi v krvi zemanských dcer a na začátku roku 1611 se odstěhovat do Sedmihradská. Přesouvá se na hrad, Ficka dělá kastelánem a výběrčím daní a peněz.

V listopadu se čachtická paní účastní svatby ve Velké Bytči. Setkává se zde se slezským knížetem Janem Christianem, který se proslavil zálibou v knihách, vědách a umění. Alžběta se do něj zamiluje, on získává sympatie hostů. Má však, alespoň pro zdejší panstvo, pochybné názory o poddaných. Na svatbu dorazí i bývalý kastelán Mikuláš Lošovský, který palatina informuje o tom, co se děje v Čachticích, a prosí o odvolání vojska. Palatin slibuje, že pomůže, po přečtení dopisu předchůdce Jana Ponického volá Alžbětu. Ta se obhajuje a popírá všechny své zločiny. Palatin ji varuje a nabádá, aby ihned odjela. Před odjezdem se hraběnka pokouší Juraje Thurza a hraběte Nyáryho otrávit, knížete Jana Christiana správně označí za Jana Kalinu, čemuž ale nikdo nevěří. Palatin poté poradí jejím příbuzným, aby proti ní zakročili.

Do prosince čachtická paní zabije 25 zemanských dívek. Ficko zaútočí na úkryt zbojníků, lovecký zámek hraběte Nyáryho, a odváží odtud ženy do kláštera v Podolí. Pavla Lederera Ficko podrobuje zkoušce – chce zjistit, jestli spolupracuje se zbojníky, proto mluví o falešném místě věznění žen. Zde chytí Drozda, Kalinu a Kenderessyho. Mikuláš Lošovský a hrabě Nyáry se zatím snaží najít Fickův poklad. Pavel Lederer stačil vězně zbavit pout, takže když je Ficko zkouší mučit, přemáhají ho a utíkají. Dojde k nalezení Fickova pokladu a obyvatelům Čachtic, kteří se zatím shromáždili, aby zbojníky osvobodili, se z něj vrací peníze, které od nich čachtická paní vybrala. Mikuláš Lošovský jede do Prešpurku informovat palatina. Ten se po vzkazu od krále, kterého ovlivňuje hrabě Nyáry, radí se zeti čachtické paní o jejím převozu na vranovský hrad a pozdějším uzavření do kláštera. Třicátého prosince 1610 palatin nejprve vyslýchá zbojníky, poté je nechá spolu s Jurajem Závodským, který se za ně postavil, zajmout. Podzemím dojde až do hradu, cestou vidí železnou pannu, propadliště a mrtvou, umučenou dívku. Na hradě přistihne Alžbětu se služkami přímo při činu a odsoudí ji k doživotnímu věznění v podzemí hradu. Na přímluvu hraběte Nyáryho palatin propouští zbojníky, jen Andreje Drozda nechává ve vězení čachtického hradu.

Ficka a jeho kolegyně převážejí do Velké Bytče, kde následuje jejich výslech. Na příkaz palatina se v záznamech vynechávají údaje o Alžbětiných koupelích v krvi. Následuje poprava. Desátého ledna 1611 palatin propouští na svobodu i Andreje Drozda.

4.3.4. Postava Alžběty

Alžběta Báthory, žena, podle níž pojmenoval Jožo Nižnánský svůj román, má jako postava v tomto díle mnoho charakteristik, vlastností, zálib, zvláštností a citů, jinak ji vidí lidé z panského prostředí a jinak její poddaní.

Jako vdova po vlivném muži a příslušnice slavného a bohatého rodu oplývá finančními prostředky, které neváhá použít různými způsoby. Nedá se říci, že by byla lakomá nebo toužila jen po shromáždění majetku. Cení si své svobody a práva vládkyně, které jí umožňuje libovolně rozhodovat o osudech poddaných. Proto nesnáší, pokud si někdo dovoluje kritizovat její činy, snaží se zasahovat do jejích záležitostí nebo ji napomínat - „Nikdo mi nemá co hrozit, nikdo mě nemá právo v něčem omezovat, nikomu se nemusím zodpovídat⁴⁰.“ Stejnou nelibost v hraběnce vyvolává čekání a vyrušování z činnosti, kterou právě vykonává.

Podle čachtického faráře Alžběta mluví jen maďarsky a slovensky a nemůže se chlubit přílišným vzděláním. Považuje ji za chytrou a schopnou hospodyni. Říká, že čachtická paní: „Je samotářka. Jako všichni lidé s takovou povahou je popudlivá, a proto chápu, že na poddané i služebnictvo je přísná⁴¹.“ Alžběta se opravdu projevuje jako žena, kterou dokáže rozčítit každá maličkost a nedokonalost, což okamžitě trestá. Umí být přísná, ale zároveň štedrá k lidem, kteří ji projevují věrnost a plní její rozkazy. Stará se o své věrné služky a jejich rodiny tak, že ji vychvalují. K těm, kteří pro ni něco udělali, cítí vděčnost a projevuje ji. Farář ji vidí také „jako ženu, která se neobyčejně dychtivě zajímá o bohosloví, písemnictví a umění, ženu nábožensky cítící⁴²“. O tom, jaký vztah má Alžběta ke kultuře a náboženství, se nic dalšího nedozvíme, jen to, že se obává věčného zatracení a je pověřčivá.

Časté výbuchy vzteku a zlosti mění nejen chování této postavy, ale i vzhled. V návalech zloby vypadá tak, že nahání strach, směje se a spřádá kruté plány proti svým protivníkům. Protože se snaží vypadat důstojně a je pyšná, nejvíce pomstychtivě se

⁴⁰ NIŽNÁNSKÝ, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 423

⁴¹ tamtéž, s. 14

⁴² tamtéž, s. 14

projevuje vůči lidem, kteří ji urazili. Neštítí se ani použití násilí a vraždění. Poslouchá a respektuje jen rady léčitelky Majorové, nikoho jiného. Její city se rychle mění. V jednu chvíli projevuje velkou laskavost a šlechetnost, za pár okamžiků se už ale chová vážně, chladně, ironicky a panovačně. Ráda pozoruje člověka, který kvůli ní upadl do rozpaků. Pokud nechce, nikdo nedokáže zjistit, na co myslí a co plánuje. Ve chvílích, kdy jí něco hrozí, slibuje splnit věci, které by pak ale stejně nedodržela, využívá svého půvabu a spoléhá na své herecké schopnosti. Dobře manipuluje s lidmi, přetvařuje se a vyvolává svým chováním různé nálady. Pro zdůvodnění svého jednání nalézá mnoho výmluv. Považuje se za všemocnou ženu, která si může dovolit spoustu věcí, vždy dosáhne svého a nikdo jí v tom nezabrání. Tato skutečnost ji činí sebevědomou a necitelnou v uplatňování svých záměrů. Nikdy se příliš nebála, poprvé měla velký strach až ze zbojníků. Pociťuje štěstí, pokud se daří její plány a ona má něco, čím může na druhé působit. Ve chvílích vzrušení je velmi neklidná, netrpělivá a zvědavá.

Autor nás seznamuje také se svojí představou o dospívání a mladém věku své hrdinky. Podle něj Alžběta celý život toužila po něčem, co nemohla mít, a to ji hodně ovlivnilo. V mládí chtěla žít na císařském dvoře ve Vídni. Rodiče ale na její přání nedbali a zasnoubili ji s Františkem Nadásdym. Za následného pobytu pod dohledem budoucí tchýně v Čachticích jí „srdce ztvrdlo hrozným, stále potlačovaným hněvem a zlá pomstychtivost ovládla celou mou bytost. Touha pomstít se za to, že mě zbavili svobody a oloupili o sny⁴³.“ Nejen že sňatkem přišla o možnost pobytu ve Vídni, ale také o prožití velké, utajované lásky. V době před svatbou totiž byla svedena dvorným a zamilovaným mužem. Svého manžela tak tedy nikdy nemilovala a po celou dobu manželství chtěla jen někde spatřit muže, s nímž počala nemanželskou dceru. Protože se to nestalo, cítí se opuštěná, považuje svůj život za prázdný a chybí jí důvod, proč žít. Opájí se představou života naplněného láskou a člověka, který by ji miloval. Když konečně nalézá svého bývalého milence, odhazuje svoji důstojnost a poníženež prosí o lásku.

Alžbětina mateřská láska k Eržice dočasně mění její chování. Snaží se, aby o ní dcera měla dobré mínění, proto se ovládá, je něžná, pozorná a schopná vyplnit každé přání,

⁴³ NIŽNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 66

obětovat se. V přítomnosti dcery pocítuje štěstí a veselost, někdy bezradnost nad jejím chováním. Chrání ji a chce pro ni jen to nejlepší.

Její špatné vlastnosti se projevují především tehdy, když ji něco rozčílí a ona se uchýlí k mučení. Protože tehdy jedná velmi násilně a surově, jako by se jí naprosto nedotýkalo lidské utrpení a bolest, nedbá na práva svých poddaných, kterými pohrdá, vyvolává v nich strach. Nikdo ji nelituje, spíše touží po tom, aby tato nenáviděná šlechtična, proti níž je velmi těžké bránit se a zakročít, zmizela. Pro lidi svého společenského postavení, mezi nimiž má také mnoho vlivných příbuzných, představuje krásnou, prchlivou a váženou šlechtičnu, která vyhledává samotu a vzpomíná na manžela. Mnoho lidí cítí v její přítomnosti odpor.

Čachtická paní Jožo Nižnánského si velmi zakládá na svém vzhledu, který umí vhodnými prostředky a způsoby upravit tak, aby své okolí oslňovala krásou. Svůj obličej s velkýma černýma očima chrání před sluncem, proto vyniká bledostí. Protože na svém těle nalézá stále více příznaků stárnutí, jehož se velmi bojí, chce omládnout. Nesnáší všechny své vrásky a šedivé vlasy. Pro zachování mládí neváhá použít všeho a plánuje si, jak krásná a obletovaná tehdy bude. Snaží se bránit se stáří nejprve koupelemi v bylinkách, používáním zaklínadel a nošením krojů, později se koupe v krvi zemanských dcer.

Její každodenní ráno vyplňuje časné vstávání a oblíbené projížďky na milovaném koni Viharovi. Při pohledu na Vihara, kterého jí mnoho lidí závidí, cítí pýchu. Pečlivě se o něj stará a opatruje ho. Při projížďkách na něm vypadá, jako by omládlá. Většinu času poté věnuje posezení v zatemněném pokoji. Zde se nechává česat, zkouší nové šaty. Protože vlastní palác ve Vídni, několikrát ročně navštěvuje Prešpurk a Vídeň.

4.3.5. Důvody mučení

Chceme-li zjistit, zda spisovatel pohlíží na postavu Alžběty jako na vražedkyni, nebo na ženu, která byla jen obviněna z činů, které nespáchala, poměrně rychle se dočteme o jejích zločinech proti poddaným a týraní a zabíjení služebných. Proto lze říci, že Jožo Nižnánský vidí svoji hrdinkou odpovědnou za vše, co páchala, a jednoznačně vinnou.

Pro vysvětlení toho, proč čachtická paní mučila a především zabíjela dívky, dostaneme v knize několik odpovědí.

Prvním důvodem krutého chování je Alžbětina přísnost a výbušnost. Protože velmi dbá na pořádek a bezchybné dodržování svých rozkazů, potrestá každou dívku, která nesplnila to, co nařídila, nebo ji z toho někdo obvinil. Na takové jednání má jako paní právo. Občas se jí ale trestání vymkne, a tak její vinou nebo vinou špatné péče mučené dívky nalézají smrt.

„Ano, už se rozhodla bojovat proti stárnutí jediným účinným prostředkem, o kterém jí toho Majorová a služky už tolik navyprávěly a o kterém se dočetla ve všelijakých knihách. Krev! Lidská krev! Při představě této záhadné rudé tekutiny jí jakási omamná mlha zastírá mozek a po těle jako by se jí otevíralo tisíce a tisíce drobných úst, žíznících po tomto tajemném moku⁴⁴.“ V citovaném textu nalézáme další z důvodů hraběnčina chování. Alžběta dívky mučila, aby z jejich těl dostala tekutinu, které připisovala magické účinky, totiž omládnutí. Také každý její pohled na vlastní, stárnoucí postavu v zrcadle způsoboval, že toužila nalézt lék na své starosti v mučení jiných.

Manželství Alžbětu nenaplňovalo radostí, ale pocity ukřivdění a zloby. Začala tedy vybíjet svoje potlačované emoce mučením, chtěla sledovat, jak se trápí ostatní. Každá radost cizích lidí ji měnila v zuřivou ženu, která svému vlastnímu neštěstí ulevuje bitím.

Zdá se, že postava Alžběty tedy v tomto románu mučila a vraždila dívky vždy za nějakým účelem – chtěla získat krev nebo si týráním ulevit, ale nekonala tuto činnost především proto, že by v ní nalézala zálibu.

4.3.6. Juraj Thurzo

Postava zemského palatina Juraje Thurza se objevuje i v tomto historickém románu. Juraj je zde mužem ve věku asi pětáctiřiceti let, na jehož tváři s modrýma očima a bradkou setrvává zamračený inteligentní pohled. Neuznává kompromisy, vyznačuje se dobrým úsudkem, podezíravostí, rozhodností a přímou povahou. Umí být buď veselý a dobrosrdečný, nebo tvrdý, výbušný a poněkud unáhlený. Když se pořádně rozčílí, trvá mu dlouho opět se uklidnit. Všichni ho znají a respektují jako spravedlivého člověka, který i přes určitou panovačnost vyvolává obdiv, stará se o rodinu a příliš nelpí na majetku a bohatství. Rozhodnutí, která vydá, jen nerad bere zpět.

⁴⁴ NIZNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báthoryové*, s. 61

Alžbětín manžel, František Nadásdy, byl jeho nejlepším přítelem. Přítomnost vdovy po něm vyvolává v palatinovi nechuť, odpor a dokonce hnus.

Když načapá Alžbětu při mučení, nejraději by ji dal na místě popravit. Trest, který nad ní vynese, nemá v úmyslu měnit ani na přání příbuzných. Lituje její dcery a jejich manžely a kvůli nim nechce připustit, aby se dostala před soud. „Nikdo z uherských zemanů si nemůže přát, aby na tak zasloužilé rody padl stín této vražednice a aby celý svět s úžasem pohlížel na naši šlechtu a na naši vlast, že byla schopna zrodit tak zvrhlou a podlou ženu⁴⁵.“

Palatin se zdá být natolik mravný a pevný ve svém rozhodnutí a pohledu na hraběnku, že by ho ani budoucí nátlak příbuzných nemohl přimět ke změně rozhodnutí. Na konci románu se dozvídáme, že palatin v tomto ohledu měl spor s králem a hrabětem Nyárym, a čachtická paní zemřela bez postavení před soud.

4.4. Čachtická paní ve vězení a na svobodě

Druhý díl trilogie o Alžbětě Báhory, kniha s názvem *Čachtická paní ve vězení a na svobodě*, dílo slovenského autora Andreje Štiavnického, byl vydán v Praze roku 2004 nakladatelstvím Euromedia Group k. s. - Knižní klub.

4.4.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje

Andrej Štiavnický se ve svém románu zajímá o tři roky života čachtické paní, léta 1611- 1613. Pokračuje tam, kde minulý díl skončil – na podzim 1611, kdy se Alžběta po půlročním pobytu na svobodě na hradě Füzer musela vrátit zpět do své cely v podzemí čachtického hradu.

4.4.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

Protože se jedná o pokračování předchozího románu, vystupují zde stejné postavy, u některých z nich ale objevujeme nové vlastnosti a rysy. Peter Fábry ještě více usiluje o

⁴⁵ NIŽNÁNSKY, J., *Čachtická paní. Příběh hraběnky Báhoryové*, s. 485

postavení Alžběty před řádný soud a vystupuje jako sebevědomý šlechtic, který si velmi dobře uvědomuje, že jeho snahy podporuje panovník. Ve svém jednání je mnohdy nekompromisní až arogantní. Rád zesměšňuje své nepřátele a baví se jejich zlostí a emocemi. Hrabě Fábry má v tvrdém postupu proti čachtické paní silnou motivaci, neboť Alžběta kdysi zabila ženu, kterou miloval a kterou si chtěl vzít. Jeho přítel, Fraňo Forgách, se stal kardinálem. Král si tohoto muže velmi váží a obdivuje ho, proto se k němu chová vstřícně a přátelsky, čehož Forgách občas využívá v boji proti Alžbětě a jejím zastáncům. Mezi jeho dobré vlastnosti a rysy patří rozvážnost, vzdělanost, mlčenlivost, prozíravost, rozhodnost a neoblomnost, občas ale neovládne své emoce, chová se příliš sebevědomě a odmítavě vůči luteránům. Kastelán čachtického hradu Michal Horváth i ve svých 85 letech stále vyniká svalnatou tělesnou konstrukcí a dobrým zdravotním stavem. Jako bojovník proti Turkům kdysi zachránil život palatina Juraje Thurza. Tito dva muži jsou od té doby přátelé, palatin Michalovi důvěřuje a oceňuje jeho zásadovost.

Kromě postav, které už známe z prvního dílu trilogie, se seznamujeme s dalšími. Pavel Nadásdy, čtrnáctiletý syn čachtické paní, ví velmi dobře, z jakého rodu pochází. Chce proto, aby se k němu lidé chovali s úctou a respektem. Touží po tom, aby už mohl převzít své dědictví a spravovat ho, po volnosti, svobodě a bezstarostnosti. Je statný, ctižádostivý, vzdorovitý, trochu naivní, ale inteligentní a přemýšlivý. Stává se mu, že nezvládá návaly hněvu. Rád jezdí na koni. Nejráději by se vrátil do Čachtic, na které vzpomíná jako na místo šťastného dětství, a k matce, kterou velmi miluje a postrádá, ale musí žít a učit se pod dohledem Imricha Megyeryho na královském dvoře ve Vídni. Trápí se tím, že nepodnikl nic, co by pomohlo jeho matce osvobodit se, a často přemýšlí o tom, jestli a proč spáchala činy, z kterých ji obviňují. Silné city lásky a obdivu poutají Pavla k Daniele, velmi krásné mladé ženě.

Jako vychovatel Pavla, rádce krále a správce majetku Alžběty působí Imrich Megyery. Usměrnjuje Pavlovo chování, rozmlouvá s ním a učí ho. Je vysoký a mohutný, rozvážný a vzdělaný. Zastává názor, že Alžběta Báthory by měla být odsouzena ke ztrátě hrdla.

V knize se kromě Pavla objevují i další příbuzní hraběnky. Její dcera Anna připomíná krásou, přitažlivostí a svůdností svoji matku, ale na rozdíl od ní projevuje citlivost a soucit. Velmi lituje Alžbětu a snaží se přispět k tomu, aby se podařilo dostat ji z vězení. S manželem Mikulášem Zlínským se proto stýkají s palatinem Thurzem. Mikuláš se vyznačuje statnou postavou, inteligencí a obezřetností. Protože byl u zatčení své tchýně,

má k ní trochu jiný vztah než jeho žena – není tak shovívavý a tolerantní. Alžběta ho svým chováním znechucuje, ale přesto podléhá vlivu Anny a pokouší se ji vysvobodit.

„Duch podzemí“, mladý novic Adam z kláštera v Beckově, se do Čachtic dostává na žádost faráře z Velkých Kostol'an. Působí jako velmi inteligentní, odvážný, skromný, bystrý a snaživý člověk, rád o věcech přemýšlí a rozvažuje je. V černé kutně se odpovědně zhostil svého úkolu hlídat v podzemí hraběnku a stal se spojencem Petera Fábryho.

4.4.3. Děj

Román je rozdělený na tři části, z nichž každá je pojmenovaná a zachycuje jeden rok života čachtické paní.

První část, nazvaná V podzemním žaláři (1611), začíná rozhovorem Pavla Nadásdyho s jeho učitelem Imrichem Megyerym a pokračuje audiencí u krále Matyáše II., kde se setkávají Imrich, hrabě Fábry a kardinál Fraňo Forgách. Celé setkání se nese v duchu snahy vyšetřit únos Alžběty Báthory na hrad Füzer v létě 1611. V době konání audience navštěvuje čachtický hrad palatin Juraj Thurzo a vyslýchá hraběnku, Pavel Nadásdy vzpomíná na svoji matku a touží po setkání s ní, na hradě Beckov se snaží zdejší kastelán zjistit od třinácti mužů z hradní posádky Füzera, kdo tam Alžbětu přivedl. Přichází sem posel od palatina a sděluje, že vězni mají být převezeni do Čachtic, což se hned uskuteční. Převoz sleduje provinciál kláštera v Beckově a na žádost kostol'anského faráře posílá do stejného místa novice Adama. O Vánocích 1611, na Štědrý den, přichází k Alžbětě poprvé od jejího uvěznění její příbuzní - dcera Anna a zeť Mikuláš Zrínský. Jejich rozhovor ve skrytu pozoruje a poslouchá novic Adam. Ve stejný den se koná další audience u krále, tentokrát se jí účastní i palatin. Král mu nakáže, aby předvolal Alžbětu před soud, do Velikonoc prošetřil její zločiny a určil datum, kdy se bude zpovídat před soudem v Prešpurku. Při odjezdu z královského hradu ve Vídni se palatin setkává s Pavlem Nadásdym a komtesou Danielou. Po odchodu rodinných příslušníků žádá uvězněná hraběnka o návštěvu čachtického a kostol'anského faráře. V rozmluvě s nimi se přiznává ke svým zločinům a pokouší se je přemluvit, aby se přimluvili u palatina a pomohli jí tak dostat se do kláštera, kde chce konat pokání. Oba duchovní její prosbu odmítají.

Na začátku druhé části knihy (Nepřátelé a spojenci, 1612) hrabě Fábry se svými pomocníky vykonává několik návštěv. Nejprve se zastavuje u pána Suľovského hradu,

který předsedal soudu v Bytči, kde byla upálena Majorová z Myjavy, a obviňuje ho ze spolupráce s palatinem v případě rozdělení majetku čachtické paní mezi její rodinu ještě před jejím zatčením. Poté se vydává na Bystrický hrad, ovšem majitele zde nezastihne, proto jede na místo, kam předem poslal písaře Čárského a doktora Sebastiána. Cestou ovšem upadá do zajetí lupičů a setkává se zde i s mužem, kterého chtěl navštívit, Žigmundem Balašou. Oba osvobodí přátelé hraběte Fábryho. Palatin Juraj Thurzo hostí na Hromnice Mikuláše Zrínského s manželkou a domlouvá se s ním na nahrazení Alžběty ve vězení dvojnicí. Annu Rosinu Listiusovou ze zamčeného pokoje na Tematíně dostává její milenec Samko Chrt. Její pomocnice, Helenu Kočišovou a Eržu Kardošovou, zatknou členové zdejší hradní posádky. Anna mezitím mučí mladé děvče, poté opouští hrad se Samkem. Čachtice po půl roce poctí návštěvou hrabě Fábry. Svoji matku může konečně obejmout syn, Pavel Nadásdy. Svědkem jejich setkání se stává právě hrabě Fábry. V Novém Městě nad Váhom najímá muž s jizvou pod pravým okem, kočí Peter, stejného zámečnického mistra k věci, ke které se nechal zlákat už před rokem – k otevření vchodu do podzemí čachtického hradu a cely, ve které jsou vězni z Füzeru. Úplně stejně pak únosce zavírá mistra po vykonané práci do žaláře. Mistr se ale tentokrát sám zachrání tím, že použije paklíč. Hrabě Fábry podniká další cestu na čachtický hrad, kde chce navštívit kastelána. Při svém putování potkává kočího Petera, který ho zajme a odváží na Lednický hrad, aby dostal odměnu. Těsně před cílem Peter zjistí, že část mužů, které osvobodil z Čachtic, někdo povraždil. Hraběte ze zajetí vyseká jeho přítel Žigmund Balaša. Hradní posádky z Čachtic a Tamatína vykonávají stejný úkol - snaží se najít uprchlíky, zajatce z Füzeru a Samko Chrt s Annou Rosinou. Setkávají se a pátrají společně. Anna Rosina touží po setkání s čachtickou paní a uskutečňuje ho. Její manžel, který se po ní shání, plní její přání zůstat s Alžbětou až do smrti a zavírá ji v Alžbětíně cele. Samko Chrt vstupuje do služeb hraběte Fábryho a celá společnost z Čachtic odjíždí.

Ve třetí části, pojmenované Na útěku (1613), se nejprve odehrává rozhovor hraběte Fábryho a kardinála Forgáche o tom, že palatin využil ohrožení země Turky k tomu, aby nemusel splnit panovníkovo přání o ukončení případu čachtické paní. Uprostřed jednání přichází k hraběti palatin s prosbou o pomoc, ale celé jejich setkání se zvrtno v hádku, vzájemné osočování, vyčítání chyb a urážení. Stanislav Thurzo posílá do Čachtic další vězně - Kardošovou a Kočišovou, bývalé služky jeho ženy i čachtické paní. Novic Adam uvidí v noci na hřbitově neznámého muže s jizvou, který vyhazuje hlínu z otevřeného

hrobu. Utíká před ním na čachtický zámek a spolu s jeho správcem se vrací na hřbitov. Přijíždí sem i hrabě Fábry se svými společníky. Doktor Sebastián ohledává mrtvoly žen, které zde chtěl kočí Peter tajně zakopat, a zjišťuje, že byly těhotné a mrtvé maximálně čtrnáct dní. S pomocí čachtického faráře dojde k jejich pohřbení. Juraje Thurza navštěvuje Žigmund Báthory, příbuzný vězněné Alžběty, a ukazuje mu její dvojnici. Domlouvají se na společném postupu. Palatin následně navštěvuje Alžbětu v Čachticích, nechává si otevřít její vězení a odchází, aniž by ho zamkl. Proběhne tak výměna Alžběty za její dvojnici a čachtickou paní si odvádí její milenec Peter. Vše sleduje novic Adam, který se snaží svrhnout je do propadliště, nepovede se mu to ale a kočí ho zajme. Nařizuje také, aby jeho společník osvobodil Annu Rosinu, což se stane. V podzemí je ale pozoruje Samko Chrt, sám se ujímá Anny Rosiny a odvádí ji z vězení. Hrabě Fábry odjíždí z Čachtic.

4.4.4. Postava Alžběty

Alžběta Báthory, která převážnou část tří let, během kterých se odehrává děj knihy, pyká za své zločiny ve vězení, nezměnila své chování. Stále křičí, proklíná a vyhrožuje, útočí, hystericky se směje a podezírá každého ze spiknutí proti sobě. Nenávidí své vězňatele, především kastelána Michala Horvátha a palatina Juraje Thurza, protože je považuje za strůjce svého zatčení. Přijde si ponížena a podvedena, zoufalá. Neustále si stěžuje na podmínky, ve kterých musí žít. Mrzí ji, že její příbuzní ji víc nenavštěvují, a vyčítá jim, že se víc nesnaží dostat ji z vězení. Prý už ztratila víru ve své osvobození, ale přesto se svým pobytem v kobce stále trápí.

Přestože už jí je přes padesát let a poslední tři roky strávila nečinně ve své cele, má dosud pevné tělo, i když už se na něm stárí projevuje, vysoké čelo a zoufalstvím ztrhanou tvář⁴⁶.

Podle vzpomínek různých lidí byla před zatčením přísná matka a odměřená žena, která milovala jízdu na koni a vládla, hlavně po smrti svého muže, neomezenou mocí. Nikdy se moc nezabývala vírou a netrápily ji výčitky svědomí⁴⁷.

⁴⁶ ŠTIAVNICKÝ, A., *Čachtická paní ve vězení a na svobodě*, s. 55, 293

⁴⁷ tamtéž, s. 31, 32, 76

Autor si představuje, že hraběnka dokáže velmi rychle měnit své chování – v jednu chvíli vystupuje zuřivě a odměřeně k vojákům, za malý moment se k těm samým lidem chová prosebně. Nejvíc můžeme pozorovat její herecké schopnosti a přetvařování při návštěvě farářů na Štědrý den. Alžběta o sobě mluví jako o hříšnici, o svém trestu jako o zaslouženém, přiznává se ke svým činům a výčitkám svědomí kvůli obětem. Chvíli to vypadá, jako by svých činů skutečně litovala a netoužila po ničem než po odpouštění a pokání, je velmi pokorná a přesvědčivá. Vzápětí po odmítnutí svého požadavku se proměňuje v zuřivou ženu, z které vycházejí jen nadávky a urážky.

Štěstí, úlevu a spokojenost cítí při návštěvě syna. Přeje si, aby u ní navždy zůstal. Podléhá svým emocím – pláče dojetím, syna neustále objímá a líbá. Vypadá to, že Alžběta svého syna velmi miluje a trápí se odloučením od něj.

Velmi zvláštní pocity vzbuzuje tato žena u Anny Rosiny Listiusové – jako by způsobovala její přítomnost u hraběnky z Tematína jakési opojení, pocity blaha a lásky. Vzhledem k tomu, že většina lidí cítí v její přítomnosti odpor, dokonce i její milenec Peter, je to pozoruhodné. V rozhovorech s Annou Rosinou působí Alžběta jako racionální žena, která mluví z vlastních zkušeností. Dobře chápe chování některých lidí a jejich motivaci k němu.

Po osvobození propadá veliké radosti a opojení svobodou. Dává najevo city ke svému zachránci, ale je i rozumná, zvědavá a panovačná.

4.4.5. Důvody mučení

Protože se děj tohoto románu odehrává už poměrně dlouho po zatčení Alžběty Báhory, mnoho o tom, co ji vedlo k mučení, se nedozvíme. Přesto se k tomuto tématu ještě vyjadřuje kastelán čachtického hradu, vychovatel Pavla Nadásdyho i sama hraběnka.

Alžběta byla tedy „přímo posedlá mladými děvčaty a jejich přítomnost ji strhává do d'ábelské zvrácenosti⁴⁸“. Podle její dcery Anny matku k takovému chování naváděly její služebnice, podle kastelána to ženy dělají z nudy.

Hraběnka sama říká, že se ocitla v moci d'ábla, proto vraždila. Přiznává, že ji k tomuto chování vedla také samota a nepřítomnost manžela.

⁴⁸ ŠTIAVNICKÝ, A., *Čachtická paní ve vězení a na svobodě*, s. 40

4.4.6 Juraj Thurzo

Palatin je v tomto románu statný, mohutný muž s hlubokým hlasem, který bezmezně věří svému rádci. Dokáže trvat na svém za všech okolností, nenechat se odradit od věci, kterou si zamluvil, být panovačný. Nemá rád, když si z něj lidé utahují. Nedělá mu problémy lhát a přetvařovat se.

Jeho postup a postoj vůči čachtické paní se nezměnil. Tvrdí, že se snažil upozornit ji na špatnost jejího chování ještě před zatčením. Mnozí lidé dosud na jeho postup nezapomněli, vyčítají mu ho, hrozí pomstou a trvají na jejím propuštění. Přestože svým zásahem porušil zákon a trpí výčitkami svědomí, pokračuje v zastávání zájmů jejích příbuzných. Tlak na něj vyvíjí Alžbětini zeti Drugeth a Zrínský, sedmihradský vévoda Žigmund Báthory, ale také mrtvý manžel čachtické paní, který ho před smrtí dopisem poprosil, aby chránil jeho rodinu. Thurzo tak ze všech sil brání tomu, aby hraběnka vypovídala před soudem, je také zapleten v jejích únosech. Jako motivace mu slouží nejen výhrůžky příbuzných, ale i částky, které se mu za tento postup nabízejí.

4.5. Čachtická paní před Božím soudem

Román *Čachtická paní před Božím soudem* je završením trilogie Andreje Štiavnického. Vyšel ve stejném nakladatelství, Euromedia Group k. s. Knižní klub, v Praze roku 2004.

4.5.1. Časový úsek Alžbětina života, který kniha zachycuje

Spisovatel se v této knize věnuje posledním dvěma letem života čachtické paní, tedy rokům 1613 a 1614. Alžbětu tak můžeme sledovat ve dnech dočasné svobody a posléze opět ve vězení, kde umírá.

4.5.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

V posledním díle trilogie vystupují postavy, se kterými jsme se setkali už v dílech předcházejících - hrabě Peter Fábry a jeho přátelé Pavel Čárský, doktor Sebastián, Samko Chrt a kardinál Forgách, kočí Peter, čachtický kastelán Michal Horváth, manželé Anna Rosina Listiusová a Stanislav Thurzo, syn čachtické paní Pavel Nadásdy, manželé Anna a Mikuláš Zrínští, novic Adam a lidé, kteří pracují jako členové hradních posádek nebo duchovní z okolí Čachtic. I zde ale objevujeme postavy nové.

Především se seznamujeme s mužem, který slouží jako špicl hraběte Fábryho v paláci jeho nepřítele, Juraje Thurza. Jmenuje se Imrich Záturecký. Je chytrý a opatrný, malé postavy. Svým chováním riskuje tvrdý trest, proto mu lze přisoudit i jistou dávku odvahy nebo opovážlivosti. Dokáže se chovat tak nenápadně, že ho nikdo nepodezírá ze záškodnické činnosti. Jeho vztah k Alžbětě není nikde popsán.

Štefan Pálffy, mladý hradní pán na Červeném kameni a syn muže, který byl přítelem a spojencem hraběte Fábryho a kritizoval zločiny čachtické hraběnky ještě před jejím zatčením, podléhá výbuchům emocí, umí přemýšlet a propadá lehce citům k ženám. K Alžbětě, i když ji znal od dětství, nepociťuje žádné sympatie, pohrdá jí a nenávidí tak, že by proti ní použil násilí.

Marie Magdaléna, matka Štefana a majitelka hradu, se projevuje jako velice zbožná žena. „Její něžná tvář a přísné držení těla vzbuzovaly respekt, ale jemný hlas a nenucené vystupování prozrazovaly starostlivou a ctnostnou ženu⁴⁹.“ Kdysi se do ní zamiloval hrabě Fábry. S Alžbětou se Marie Magdaléna kdysi stýkala, učila ji znát bylinky a léčit. Protože rozhodně neschvaluje její zločiny a snažila se uzdravit oběti, hnusí se jí Alžběta dokonce tak, že se před ní tají její přítomnost na hradě.

Kromě lidských postav se v románu objevuje i postava nadpřirozená, Smrt. Vypadá jako hubená, stará, holohlavá a kostnatá stařena, vždy nosí v jedné ruce hůl a v druhé kosu a pokrývá ji potrháný černý šat. Působí strašidelným a odpuzujícím dojmem na každého, kdo se s ní setká.

⁴⁹ ŠTIAVNICKÝ, A., *Čachtická paní před Božím soudem*, s. 114

4.5.3. Děj

Píše se rok 1613. Palatin Juraj Thurzo se vrací do svého prešpurského paláce z Čachtic, kde se málem setkal s hrabětem Fábrym a kde pomohl Alžbětě k útěku z vězení. Novic Adam, kterému se podařilo uprchnout ze zajetí milence čachtické paní, v klášteře v Beckově přísahá, že se bude ze všech sil snažit pomáhat při postupu proti hraběnce ve službách hraběte Fábryho. Alžběta Báthory se zatím se svým osvoboditelem prochází po Prešpurku, kde se ve stejné době nachází i Anna Rosina Listiusová se Samko Chrtem.

Peter Fábry a kardinál Forgách se účastní audience u krále Matyáše II. ve Vídni. Panovník zde nařizuje palatinovi, aby do konce roku zařídil soudní proces s hraběnkou, kterého se chce zúčastnit. Do Vídně se přesouvá také Anna Rosina se svým milencem. V zahradách královského hradu jí syn Alžběty, Pavel Nadásdy, vyznává lásku a oknem ji zahlédne Peter Fábry. Bere milenecký pár pod svou ochranu a dozvídá se od Anny podrobnosti o útěku čachtické paní z vězení. Vrací se společně do Prešpurku a hrabě s písařem ihned vyrazí na cestu za Žigmundem Báthorym, sedmihradským knížetem a příbuzným hraběnky. Před branami jeho hradu skolí dvacet jeho žoldněrů a po příjezdu doktora Sebastiána a Samko Chrta i samotného knížete. Na zpáteční cestě se k nim připojuje novic Adam. Čachtická paní si zatím užívá svobody na hradě Léka.

Na konci léta hrabě Fábry navštěvuje čachtický hrad, půl roku po tom, co zdejší bývalá paní uprchla. V žaláři už nepobývají ani Erža Kardošová a Helena Kočišová, které někdo vysvobodil na příkaz kočího Petera a převezl na hrad Léka, kde s Alžbětou mučí děvčata. Kastelán Michal Horváth po jejich zmizení nechal zazdít jeden z vchodů do podzemí. Na Léce svoji matku navštěvuje Pavel Nadásdy a přináší jí zprávu o úmrtí dvou vlivných příbuzných - Žigmunda a Gabriela Báthoryových.

Příběh pokračuje v únoru 1614. Kardinál Forgách s sebou na synodu do Tnavy bere Adama, který má svědčit před králem o výměně, která se uskutečnila na čachtickém hradě. Hrabě Fábry se od Imricha Zátureckého dozvídá o plánovaném únosu kardinála na hrad Červený Kámen, který zorganizoval palatin s pomocí kočího Petera, a o dočasném umístění Alžběty Báthory do františkánského kláštera v Prešpurku. Hrabě, který skoro rok pátral po tom, kde se čachtická paní nachází, ihned jede do kláštera, kde ji zajme i s jejími služkami. Veze zajatce na Červený Kámen, kde se mu podaří přesvědčit Štefana Pálfyho, že ho oklamal kočí Peter. Kardinál Forgách se tak dostává na svobodu. V noci se v hradní

kapli uskuteční setkání Alžběty a přízraku smrti, který jí rozřeže pouta. Hraběnka se snaží rozbít kříž, ale zastaví ji Štefan, který náhle s vojáky vejde do kaple. Čachtickou paní převezou hrabě Fábry na čachtický hrad, ve vězení tak nyní jsou dvě skoro stejné ženy. Do dvojnice hraběnky se navíc hrabě Fábry zamiluje a chce ji osvobodit.

Kočí Peter v Prešpurku zajme Annu Listiusovou a odveze ji do Čachtic, kde vystupuje jako Mojžíš Cziráky. Snaží se dostat přes zámek do podzemí a osvobodit milenkou i její dvojnici. Při zpáteční cestě ho ale pronásledují lidé hraběte Fábryho. Dvojnice hraběti zachrání život, pak ale sama zahyne při pádu do propadliště. Kočí Peter unikne a Alžběta se musí vrátit do cely. V podzemí zůstává novic Adam i Anna Rosina, pro kterou i přijíždí manžel. Peter Fábry je lstí odlákán do prešpurského benediktýnského kláštera a znovu se dostává do moci kočího Petera. Ten ho přiváže za nohy na provaz zvonu. Hraběte vysvobodí za cenu vlastního života Samko Chrt. Annu Rosinu navštěvuje na Tematíně Štefan Pálffy, na Červeném Kameni padne do zajetí kočí Peter, ale osvobodí ho na palatinovu prosbu vojáci Mikuláše Zrínského.

Na Velikonoce 1614 nový sedmihradský kníže Gabor Bethlen uzavírá spojení s hrabětem Fábrym proti palatinovi a čachtické paní.

V červenci 1614 přichází palatin na to, že má v paláci vyzvědače. Imrich Záturcký se tak před popravou skrývá u hraběte Fábryho. Poslední červencový den na přání Alžběty přijíždí na hrad kanovníci z Ostrihomu, kteří za dohledu Stanislava Thurza přihlížejí tomu, jak Alžběta podepisuje dodatek k závěti. Hrabě Fábry s přáteli jede navštívit sedmihradského knížete, cestou ho napadnou Turci. Své bojovnosti vděčí za záchranu života, ale musí dělat špióna a osobního strážce paši. Nakonec přátele osvobozuje sedmihradský kníže.

Z čachtického hradu do Prešpurku se vezou na rozkaz palatina Erža a Helena. Výprava se zastaví ve Velkých Kostolanech a obě ženy kočí Peter uskrtní, protože by mu u výslechu, který palatin plánoval, mohly uškodit. Uskutečňuje další z pokusů o osvobození Alžběty, ve vězení ale naráží na Adama a umírá při pádu do propadliště. Dvacátého srpna 1614 Alžběta ve vězení umírá.

Druhého dne se obřadu v hradní kapli v Čachticích účastní Anna a Mikuláš Zrínští, Anna Rosina a Štefan Pálffy, Peter Fábry s přáteli a Stanislav Thurzo.

4.5.4. Postava Alžběty

V tomto románu se o Alžbětě Báhory dozvídáme nové věci – nepobývá totiž jen ve vězení, ale i na svobodě se svým milencem Peterem, navíc ve chvílích před smrtí vzpomíná na dětství.

Čachtická paní, nyní ve věku 53-55 let, už není tak krásná jako kdysi. Její dlouhé vlasy prokvétají stříbrem, obličej poznamenaly vrásky a tělo, dříve dokonalé, zase stárí.

Všichni ji oprávněně považují za ženu plnou života a touhy po svobodě, která umí využít každé příležitosti k osvobození. Pokaždé, když se jejímu milenci podaří dostat ji z žaláře, propadá pocitům štěstí, euforie a oddanosti k němu. I přes strach z odhalení si užívá života a svých zálib - plavání, které měla vždy ráda, také ale opět mučení dívek. Svému osvoboditeli plně důvěřuje a považuje ho za jediného člověka, který jí zachoval věrnost. On k ní ale začíná pociťovat odpor, přijde mu stará a moc po ní netouží, což Alžbětu mrzí. Ve vztahu k němu projevuje velkou vášeň a lásku, jindy odvahu, nedočkavost a zvědavost. Hraběnkou trápí, že odhalením zločinů ztratila moc a lituje toho, že nebyla více obezřetná. Autor nám ukazuje, že tato postava touží po mládí, ráda se dívá na bouřku a šatí se do drahého oblečení. K vojákům se chová panovačně. Vždy ji dokáže rozčítit, když ji někdo vyruší v tom, co ráda dělá. Přiznává se k tomu, že nikdy nevěřila v Boha. Bojí se bolesti, ohně a neznámého prostředí, samoty, smrti a bezmocnosti.

Zoufalství na ni padá poprvé po smrti příbuzných a ochránců, podruhé po opětovném zatčení a návratu do vězení. Znovu se chová nenávistně, každého proklíná a uráží, snaží se zranit kohokoliv, kdo se k ní neopatrně přiblíží. Cítí se nešťastná, beznadějná a zlomená, stále má zamračenou tvář.

Většina lidí při pouhém pohledu na ni cítí odpor, jiní ji obdivují, fascinuje je a obhajují ji. Sama čachtická paní říká, že nikdy nikomu neublížila. Až do chvíle těsně před smrtí nikdy neprojevila lítost nad svými skutky, spíše pýchu a aroganci.

Smrt jejího milence ji velmi zasáhla - ztratila poslední naději na únik. Přijde jí, že už nemá důvod k dalšímu životu a přemýšlí o sebevraždě. Lidem, kteří ji pozorují, přijde, že za malou chvíli velmi zestárla. Přestává se bránit, chová se sklesle a vypadá duchem nepřítomná.

Hrdinka Andreje Štiavnického dokáže vycítit, že přicházejí její poslední chvíle. Noc před smrtí jakoby se změnila - vlídně mluví na vojáky, pokorně klečí před křížem a

rozjímá. Poprvé za dobu, co pobývá ve vězení, čte Bibli a zpívá nábožné písně. Před očima má všechny oběti a až teď touží po odčinění svých skutků a odpuštění. Také se ve vzpomínkách vrací do mládí, formovaného její krutou kojnou Annou Darvuliovou, která ji v třinácti letech zaslíbila peklu, a nedostatkem mateřské lásky. Podle vlastních vzpomínek nebyla nikdy poslušná, vždy vzdorovala a cítila se vysoko nad lidmi, kterými opovrhovala. Myslí si, že rodiče nezvládli její výchovu a hodně ji ovlivnila a ke krutostem naváděla kojná. Manžela nikdy nemilovala, podle některých ho otrávila, v každém případě se po jeho smrti zamilovala do kočího Petera, ke kterému ji přitahovala jeho chladnost a rezervovanost k ní.

4.5.5. Důvody mučení

Poslední díl trilogie přináší další objasnění toho, proč Alžběta tak dlouho týrala a zabíjela děvčata. Když se na hradě Léka věnuje této zvrácené zálibě, „jako by do ní vstoupil zlý duch⁵⁰“. Podle svých slov se skutečně zaslíbila pekelným mocnostem a takto jim sloužila. Mučení ale také způsobuje, že má najednou pocit, že žije, že má chuť žít.

Alžběta se obklopuje starými a ošklivými služkami, protože každý pohled na krásnou a mladou dívku ji dráždí. Uvědomuje si, že stárne, proto dívky týrá ze závidosti nad jejich mládím a půvabem. Tato činnost čachtickou paní dostává do opojení, přináší jí uspokojení, vzrušení a různé pocity - slasti, rozkoše.

Hraběnka sama mluví o tom, že krutost a sklony k násilí v ní probudila nedostatečná péče a pozornost její matky a především kojná, která „měla velmi negativní vliv na její citový a psychický vývoj⁵¹“. Také ji učila věcem, které Alžběta později uměla při mučení tak dobře využít. Manželství s mužem, který byl známý svou krutostí a bezcitností, přispělo k tomu, že mučila stále bolestivěji a více.

⁵⁰ ŠTIAVNICKÝ, A., *Čachtická paní před Božím soudem*, s. 76

⁵¹ tamtéž, s. 337

4.5.6. Juraj Thurzo

Palatin vystupuje i v této knize Andreje Štiavnického zdánlivě jako strážce pořádku a spravedlnosti v Uhrách. Ve skutečnosti ale jeho chování naznačuje, že zcela podléhá svým špatným vlastnostem - lakomství a chamtivosti. Thurzo cítí silné pocity nenávisti vůči těm, kteří zkříží jeho plány, a ve své pomstychtivosti dokáže být velmi krutý. V zajetí nenávisti se chová, jako by byl slepý a hluchý - neváhá se spojit s pomocníky ženy, proti níž má vystupovat a od jeho záměrů ho nikdo neodradí. Občas jen těžko potlačuje chuť nepříteli ve výbuchu emocí zabít, objevují se u něj záchvaty zuřivosti a vzteku. Nejvíce se hněvá, pokud někdo urazí jeho pýchu a majestát. Jestliže dojde k zhatění jeho plánů, zaplavuje ho bezmoc a cítí prázdnotu. Umí se ale velmi rychle vzpamatovat, přizpůsobit nové situaci a vymyslet nové plány. Palatin je schopný diplomat, umí se přetvařovat, překrucovat skutečnosti a z každé situace vyjít nepoškozen.

Není zcela jisté, proč tolik a opakovaně pomáhá čachtické paní, ani jestli stojí za všemi útekami této ženy. K samotné Alžbětě totiž necítí žádné velké sympatie, spíše jí opovrhuje. Víme, že na něj naléhají její příbuzní a že se zavázal slibem ochrany jejímu zesnulému manželovi, ale pravděpodobně svým chováním sleduje i jisté osobní zájmy, především touhu po hromadění majetku a peněz. I když sám dobře ví, že hraběnka rozhodně spáchala skutky, z kterých ji obviňují, prohlašuje, že „celá kampaň proti ní byla uměle vykonstruovaná! Proto se začaly šířit fámy o jejích hrůzostrašných ohavnostech, které se však nedají ničím doložit...⁵²“ Podle něj tyto zvěsti rozšířili lidé, kteří si dělají zálsuk na její majetek. Tvrdí, že Alžběta pouze tvrdě zacházela se služebnými a dívky, jejichž těla se našla, podlehly moru, který řádil v Čachticích. Smrt Alžbětiných příbuzných a nakonec i její ho zbavují silného tlaku, který na něj vyvíjeli její obhajovatelé i odpůrci, výčitek svědomí kvůli postupu, který prosadil, i povinnosti dotáhnout podle přání krále celý proces do konce.

⁵² ŠTIAVNICKÝ, A., *Čachtická paní před Božím soudem*, s. 25

5. Srovnání pojetí Alžběty u všech autorů

5.1. Časový úsek Alžbětina života, který jednotliví autoři popisují

Když se pozorně podíváme na to, jakým obdobím života hraběnky se spisovatelé zabývají, zjistíme, že jejich pět románů nám podává představu tvůrců o téměř celém životě této postavy.

Jana Švecová se věnuje především dospívání své hrdinky, obdobím mezi prvním kontaktem s rodinou Nadásdyů a sňatkem s Františkem Nadásdym, ale i dobou až do smrti hraběnčina manžela, tedy do roku 1604.

V roce 1610 navazuje Jožo Nižnánský, který nás nechá nahlédnout do života Alžběty během pro ni významného roku, na jehož konci dochází k jejímu zatčení.

Už o pouhé dva týdny později, tedy 13. ledna 1611, můžeme sledovat Alžbětu ve vězení v prvním díle trilogie Andreje Štiavnického, který končí jejím únikem z vězení v únoru 1611. Kniha *Čachtická paní ve vězení a na svobodě* zachycuje postavu čachtické paní a její život od podzimu 1611, kdy je nucena po odhalení místa, kde na svobodě žila, znovu pobývat ve své kobce, až do roku 1613 a opětovného vysvobození z podzemí. Pár okamžiků po tomto činu začíná příběh posledního románu z trilogie spisovatele, ve kterém dospěje hraběnka ke konci svého života.

Protože první kniha, se kterou se čtenář mohl seznámit, byla *Čachtická paní* od Jožo Nižnánského, domnívám se, že Jana Švecová i Andrej Štiavnický tuto knihu znali, a proto si záměrně zvolili jiný úsek Alžbětina života, kterým se zabývali.

5.2. Postavy a jejich vztah k postavě Alžběty

Postavy z románu Jany Švecové mají k Alžbětě, až na jedinou výjimku, spíše kladné vztahy. Myslím si, že to způsobuje výběr vedlejších postav (rodinní příslušníci a přátelé, lidé, kteří jí slouží) a také to, že děj knihy se odehrává v době, kdy ještě čachtická paní nepáchala tolik zločinů, za které by ji odsuzovali. Vroucné vztahy vládnu více než mezi Alžbětou a její matkou mezi ní, bratrem a manželem. Oba by byli schopni udělat vše, o co by je hraběnka poprosila. František ví o mučení dívek, ale protože ho koná společně se svojí manželkou a schvaluje to, že si počíná jako paní, neodpuzuje ho. Služebné pannino chování různými způsoby omlouvají a svou chlebočárkyni milují především proto, že je živí. Rozporuplné city k sobě cítí Alžběta a přítel jejího manžela, Juraj Thurzo. Thurzo ji kdysi velmi miloval, prožil s ní nejhorší okamžik jejího života, ale kvůli tomu, co si

navzájem udělali, se tváří, že se nemají rádi. Jednoznačně negativní oboustranné vztahy prožívají čachtická paní a postava její tchýně Uršuly.

U postav, které se objevují v knize *Čachtická paní*, můžeme pozorovat jisté zhoršení jejich postoje a vztahu k Alžbětě. U několika z nich se jejich mínění o hraběnce mění z dobrého ke špatnému. Důvod leží v atmosféře strachu a pronásledování, ve které se děj románu odehrává, a také v osobní charakteristice Alžběty, která důsledně a neúprosně uplatňuje svá skutečná i domnělá práva. Čachtické paní a jejího hněvu se bojí i její nejbližší služebníci. Zůstávají u ní tedy ne z osobních sympatií, ale z touhy po majetku a ze záliby v trestání dívek. Snad jediný Ficko svou paní skutečně zbožňuje. Jeho city k ní se ale proměňují až v nenávisť. Zbojnící hraběnku touží pokořit, nemají s ní slitování a hnusí se jim kvůli tomu, co páchá, ale nebojí se jí, protože na rozdíl od obyvatel Čachtic nad nimi neoplývá takovou mocí. Vztah k Alžbětě se proměňuje nejen u postavy Ficka, ale i u postavy faráře Ponického a kastelána Lošonského. Oba zprvu věří v její nevinu a zastávají se jí, ale poté, co se přesvědčí o svém omylu, stávají se jejími významnými odpůrci. Jedinými „členy rodiny“, kteří v této knize vystupují, jsou Alžbětina nemanželská dcera a její otec, hraběncin bývalý milenec Juraj Závorský. Když se Juraj setkává s Alžbětou, působí na něj nejprve velmi kladně a vypadá to, jako by se jejich bývalá láska obnovila. Po procitnutí ale cítí tento muž jen výčitky svědomí nad tím, že Alžbětu kdysi svedl, a ona sama v něm vyvolává odpor. Eržika ještě před tím, než jí matka odhalí, v jakém vztahu se nachází, pocituje k Alžbětě sympatie a těší se na každou návštěvu. Pak se její city proměňují – k matce střídavě vzhlíží, miluje ji, ale také neumí potlačit odpor a hnus nad jejími činy, lítost a soucit s ní. V celé knize se tak nenajde postava, která by měla k postavě čachtické paní jednoznačně kladný vztah, ve většině z nich vyvolává odpor, bázeň, nenávisť nebo pohrdání.

V trilogii Andreje Štiavnického pozorujeme, že Alžbětina přítomnost vzbuzuje v postavách podobné pocity, jaké probouzela u postav Jožo Nižnánského. Tyto pocity ještě umocňuje to, že všechny díly trilogie se odehrávají v době po odhalení Alžbětiných zločinů, o kterých tak nelze pochybovat. Alžbětina přítomnost naplňuje odporem dokonce i jejího milence. Jedna z mála postav, které touží po kontaktu s čachtickou paní a cítí k ní sympatie, je Anna Rosina Listusová. Možná i proto, že se také uchyluje k mučení, chce být v její společnosti. Alžběta ji uchvacuje, poutají ji k ní přátelské vztahy. Alžbětin syn Pavel Nadásdy svou matku miluje a chybí mu její přítomnost. Pochybuje o tom, jestli spáchala

to, kvůli čemu ji zavřeli do vězení. Představuje postavu, která má k Alžbětě dobrý vztah. I další hraběnčini příbuzní s ní soucítí a projevují lítost nad jejím osudem, ale zároveň na ně padá odpor při vzpomínce na to, čeho se dopustila.

Vidíme tedy, že vztah postav k postavě Alžběty se u jednotlivých autorů poněkud liší. Postavy Jany Švecové se čachtické paní nebojí, ve většině z nich nevyvolává hnus. Postavy tvůrců mají k hraběnce vztahy spíše záporné. V knize Jožo Nižnánskeho nenajdeme jedinou postavu, která by k hrdince pociťovala jen lásku a sympatie.

5.3. Alžběta Bátorová

5.3.1. Vzhled

Prvním bodem, faktem, na kterém se všichni autoři shodnou, je Alžbětina krása, i když u Andreje Štiavnického krása spíše bývalá. Shodně si ji představují jako (kdysi) velmi půvabnou hraběnkou, která své tělesné přednosti umí vhodně zvýraznit. Popisují ji jako ženu s bledou tváří, černýma očima, dlouhými vlasy a dokonalým tělem, která o svůj vzhled velmi dbá a zakládá si na něm. Ráda se obléká do drahého oblečení a touží po mládí. V knize Jožo Nižnánskeho se postava Alžběty tolik bojí stárnutí, chce omládnout a nabýt ztracenou krásu, že využívá každého dostupného prostředku, i krve. Romány Andreje Štiavnického zachycují čachtickou paní už jako stárnoucí ženu po dovršení padesáti let, na jejíž vzhled působí nejen stáří, ale i emoce, které ve vězení prožívá, takže především její obličej odráží zoufalost a hněv. Často také přibližuje její vyhublou postavu, především ruce a prsty.

5.3.2. Vzdelání

Představy o rozsahu Alžbětina vzdělání se odlišují u Jany Švecové a Jožo Nižnánskeho (Andrej Štiavnický se o jejím vzdělání nezmiňuje). Spisovatelka vidí svou hrdinku jako vzdělanou ženu, které se dostalo velmi dobré výuky jazyků (slovem i písmem jich ovládá pět), proto se zajímá i o knihy a intelektuálnější mužskou společnost. Spisovatel naopak uvádí, že postava hraběnky žádné zvláštní studium neprodělala a mluví jen maďarsky a slovensky.

5.3.3. Záluby

Vášní čachtické paní byly podle všech autorů projížďky na koni a všichni ji proto představují jako výbornou jezdkyňu. Jožo Nižnánský dokonce koně, na kterém jezdila a

který ji naplňoval láskou, pojmenoval. Oblíbenou činností hraběnky se staly další dvě záliby, tak trochu propojené. Ráda si nechávala šít šaty a poté trávila čas tím, že si je zkoušela, její služebné ji musely obskakovat, šaty upravovat a česat ji. Pokud některá z nich udělala sebemenší chybu, uplatňovala Alžběta svou zvrácenější zálibu – trestala ji. V době před zatčením si zpestřovala život také tím, že přejížděla ze sídla na sídlo. Andrej Štiavnický k zálibám čachtické vládkyně přidává plavání a pozorování bouřky.

5.3.4. Schopnosti

V líčení hlavních Alžbětiných schopností se autoři nijak neliší a popisují ji jako schopnou hospodyně, která dokáže dobře spravovat svá panství i vést domácnost a pečovat o svůj majetek. Čachtická paní podle nich byla také dobrá manipulátora a znalkyně lidí, jejich povah a toho, co je vedlo k různým činům. V případě potřeby využívala své herecké vlohy a přetvařovala se. Jako bohatá žena s téměř neomezenou mocí sice zneužívala své poddané, ale vždy se uměla postarat o své věrné a jejich rodiny a své jmění využívat. Jana Švecová své hlavní hrdince připisuje i schopnost vidět do budoucnosti a za pomoci tajemné knihy mluvit s těmi, co jsou již po smrti, působit na chování lidí.

5.3.5. Povahové vlastnosti

V žádném z románů se postava čachtické paní rozhodně nechová jako hloupá a omezená. Její inteligenci nepopírá ani jeden spisovatel, všichni ji považují za racionální, přemýšlivou a sebevědomou ženu, která ale často propadá výbuchům emocí a ty způsobují, že se zatemňuje její úsudek, spřádá plány na pomstu a rafinovaně mučí. Ve vězení přidává ještě urážky a výhrůžky na adresu svých vězňitelů a teorie o spiknutí.

Za pobytu na svobodě si zvykla prosadit to, co si usmyslela, a své volnosti a moci si velmi vážila. Nesnášela poznámky o vhodnosti svého chování, o potřebách a právech poddaných, kterými pohrdala, čekání a vytrhování z toho, co právě dělala.

Přísnost vůči poddaným a štědrost k věrným - další rysy Alžbětiny povahy, na nichž se autoři shodnou. Její známí ji v románech Nižnánského a Štiavnického považují za samotářku, která se velmi rychle rozčertí. Tito dva autoři také zachycují její rychle se měnící city, změny v chování a to, čeho se bojí.

Mezi Alžbětiny špatné vlastnosti u všech autorů patří především surovost, agresivita, necitelnost k utrpení jiných, krutost a neopatrnost v ničení důkazů o mučení. Charakterizuje ji její děsivý smích.

Alžběta Jany Švecové je velmi cílevědomá, upřímná a schopná si vždy poradit. Už od mládí touží stát se královnou, proto si také bere Františka Nadásdyho. Autorka ji vidí jako velmi náruživou ženu s vážnou nemocí, která se vyzná v bylinkách. Na rozdíl od ní se autoři Alžbětiným zdravotním stavem ani její sexualitou nezabývají. A. Štiavnický k vlastnostem čachtické paní připojuje velkou touhu po životě a osvobození z vězení, kde propadá zoufalství. Vůči svému milenci Alžběta projevuje oddanost. Hrdinka J. Nižnánského se snaží vypadat důstojně, propadá pýše a pomstychtivosti.

Podle Nižnánského ovlivnilo Alžbětu to, že vždy toužila po něčem, co jí někdo odepřel, podle Štiavnického nezáměrem rodičů a neblahý vliv kojné Darvuliové, podle Švecové smrt nemanželského syna.

5.3.6. Vztah k Bohu a náboženství

Autorka *Zrození bestie* i autor trilogie o čachtické paní považují svoji postavu za ženu, která nikdy nevěřila v Boha, ale k oblouznění lidí zbožnost předstírala. Jejich pojetí se naprosto liší od představy autora *Čachtické paní*, který nechává faráře vyprávět o jejím velkém zájmu o náboženství, a jehož Alžběta se bojí věčného zatracení a je pověřivá.

5.3.7. Alžběta a mateřská láska

Mateřská láska působí na chování hraběnky asi nejsilněji v románu *Čachtická paní*, kde se hraběnka pod jejím vlivem mění alespoň načas z osoby skrzaskrz záporné v částečně kladnou, schopnou utiřit svoje choutky. Andrej Štiavnický představuje svoji Alžbětu také jako milující, i když kdysi přísnou matku, kterou těší přítomnost jejího syna a která lituje, že s ním nemůže být napořád. Naproti tomu hraběnka z románu *Zrození bestie* neumí po smrti prvorozeného syna prožívat naplno pocity mateřské lásky, proto své děti nezahrnuje příliš velkou péčí, často je nechává na starost jiným.

5.3.8. Alžbětina odpovědnost za mučení dívek a otázka viny a nevinny

Jedním z cílů mé bakalářské práce bylo vypátrat, zda některý z autorů nepovažuje Alžbětu za nevinou, za oběť jakéhosi nepřitele, který by se snažil obvinít a uvěznit ji za něco, co nespáchala. S ničím takovým jsem se ale nesetkala. Všichni tvůrci vidí hraběnku

jako plně odpovědnou za mučení a zabíjení, kterého se opakovaně a z různých důvodů dopouštěla, a mnohdy i popisují její konání a zohavené mrtvoly. Pouze v románech Andreje Štiavnického jsem se setkala s tím, že hrdinka o sobě prohlašovala, že je nevinná a že se stala obětí spiknutí. Protože ale pro jeho Alžbětu nepředstavovalo zabíjení poddaných, i zemanských dcer, něco špatného a myslela si, že na to má právo, protože v různých okamžicích propadá výčitkám svědomí a v případě, že na někoho ve vězení zaútočí, ví velmi dobře, kam svůj útok zamířit, přijde mi pravděpodobné, že sám autor ji za nevinnou nepovažoval. Hypotézu o hraběnkyně nevinně vyslovila v posledním díle trilogie také postava palatina Juraje Thurza, podle kterého ji obviňovali ti, kteří toužili po jejím majetku. Podle jeho tvrzení veškerá vina Alžběty spočívá v tvrdém zacházení se služkami, na které měla právo, ne v zabíjení, protože těla, která našel Peter Fábry, byla obětí moru. Autor tuto myšlenku ale dále a nikde než v tomto jediném díle trilogie nerozvíjí, proto si myslím, že všichni spisovatelé, jejichž knihami jsem se zabývala, si představují čachtickou paní jako vinnou, jako vražedkyni, která toužila po tom, aby jiným způsobovala bolest.

6. Závěr

V práci jsem se snažila ukázat, jak si autoři vybraných historických románů představují Alžbětu Báhory, zjistit, jaká jejich literární postava je. Jako východisko mi sloužilo mé zpracování děl do jednotlivých kapitol. Zabývala jsem se proto tím, jaké období jejího života zachycují tvůrci ve svých knihách, jak vidí vzájemné vztahy postavy Alžběty s postavami jejích nejbližších i nepřátel, samotnou postavou čachtické paní a tím, co ji vedlo k násilí. Odhalila jsem, že se literární postava čachtické hraběnkyně u všech tří spisovatelů v některých rysech shoduje (společné pojetí Alžběty jako krásné ženy, jejího vzhledu, některých zálib, hlavních schopností a povahových vlastností). Liší se především vztahy dalších postav k její postavě, představy autorů o jejím vzdělání, náboženském cítění, mateřských citech, zdraví, sexualitě, jednotlivých povahových vlastnostech a o tom, co osudově ovlivnilo její život. Romány poskytují obraz o jejím dospívání, dospělém věku i stáří.

Při analýze románů jsem se také zaměřovala na zobrazení toho, jestli tvůrci považují svoji hrdinku za odpovědnou za mučení, nebo za nevinnou. Nepotvrdil se můj předpoklad, že se alespoň v jedné knize plně rozvine teorie o tom, že Alžběta byla jen obětí

intrik a že skutky, ze kterých ji obvinili, nespáchala. Oba autoři i autorka popisují její krvavé činy a vidí ji jako plně odpovědnou za týrání a zabíjení, ke kterému měla různou motivaci, ale které rozhodně sama a dobrovolně konala. Setkala jsem se pouze s drobnými náznaky určité teorie o její nevině a spiknutí z úst postavy Juraje Thurza v posledním díle trilogie Andreje Štiavnického, který tuto myšlenku ale dále nerozvádí.

Zpracování tohoto tématu mě obohatilo o různé pohledy na kontroverzní a zajímavou postavu Alžběty Báhory. Pochopila jsem také, jak mohou být v historickém románu v různé míře uplatněna známá fakta z života kdysi žijící osoby, jak je autor přetváří, doplňuje, jak je vlastně svobodný v tom, jak s nimi naloží, jak může být jeho práce velmi zajímavá. Bylo by určitě přínosné dále se zabývat třeba tím, jak čtení historických románů ovlivňuje naše pohledy na známé, historicky doložené osobnosti, nebo tím, zda si různí čtenáři uvědomují, že to, co jim v nich spisovatel předkládá, je jen fikce.

V práci by se dalo pokračovat sledováním obrazu čachtické paní v dalších dílech, a to nejen literárních, ale i ve filmech a divadelních inscenacích.

Myslím si, že téma obrazu Alžběty Báhory v historických románech by mohlo oslovit mnoho lidí, protože její postava vždy přitahovala. Poznatků by tak mohl využít každý, koho zajímají další pohledy na ni, ale také například učitel v hodině českého jazyka a literatury při práci s textem a charakteristikami postav.

Seznam literatury

- [1] DOLEŽEL, Lubomír. *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha : Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1581-5.
- [2] LENGYELOVÁ, T.; VÁRKONYI, G. *Báthory : Život a smrt*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7360-843-9.
- [3] LIŠKA, Vladimír. *Tajemství čachtické bestie : Vraždící monstrum nebo oběť?*. Olomouc : Fontána, 2001. ISBN 80-86179-72-9.
- [4] MOCNÁ, D.; PETERKA, J. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha ; Litomyšl : Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- [5] NIŽNÁNSKÝ, Jožo. *Čachtická paní : Příběh hraběnky Báthoryové*. 7.vyd. Petrklíč, 2007. ISBN 978-80-7229-178-6.
- [6] PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 3. vyd. Jíloviště : Mercury Music & Entertainment s.r.o, 2007. ISBN 978-80-239-9284-7.
- [7] ŠVECOVÁ, Jana. *Zrození bestie*. Praha : Baronet, 2008. ISBN 978-80-7384-077-8.
- [8] ŠTIAVNICKÝ, Andrej. *V podzemí čachtického hradu*. Praha : Euromedia Group, k. s.- Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2162-5.
- [9] ŠTIAVNICKÝ, Andrej. *Čachtická paní ve vězení a na svobodě*. Praha : Euromedia Group, k. s.- Knižní klub, 2004. ISBN 80-242-1174-2.
- [10] ŠTIAVNICKÝ, Andrej. *Čachtická paní před Božím soudem*. Praha : Euromedia Group, k. s. – Knižní klub, 2004. ISBN 80-242-1278-1.

Resumé

Bakalářská práce na téma *Obraz Alžběty Báhory v historických románech* se věnuje románům tří tvůrců, *Zrození bestie* od Jany Švecové, *Čachtická paní* od Jožo Nižnánského a trilogii autora Andreje Štiavnického (*V podzemí čachtického hradu*, *Čachtická paní ve vězení a na svobodě*, *Čachtická paní před Božím soudem*). V každém z těchto děl se snaží sledovat, jak si autoři představují postavu čachtické paní a jestli si myslí, že byla nevinná. Práce je proto založena především na podrobné četbě, studiu a rozboru románů. Skládá se z kapitol o historických románech, životopise Alžběty Báhory, ostatních postavách a jejich vztahu k ní, o samotné postavě hraběnky, ději, Juraji Thurzovi, důvodech mučení a o časovém úseku života její postavy, který autor v díle zachycuje. Poslední kapitola je tvořena srovnáním pojetí Alžbětiny postavy u jednotlivých spisovatelů.

Na základě analýzy textu románů bylo zjištěno, že všichni tvůrci se shodují v odpovědi na otázku vinny a nevinny hrdinky – vidí ji odpovědnou za zločiny, které v jejich dílech opakovaně, dobrovolně, z různých důvodů a často s potěšením páchá.

Literární postava čachtické paní má některé shodné rysy u všech autorů – krásu, vzhled, zálibu v jízdě na koni, zkoušení šatů, trestání služebných, schopnosti hospodyně, herečky a hlavní povahové vlastnosti. Autoři se liší ve svých představách o vztahu této postavy k Bohu a náboženství, o její mateřské lásce, vzdělání, jednotlivých povahových vlastnostech, zálibách, zdravotním stavu, sexualitě. Jejich knihy také jinak zachycují vztah postav k její postavě a to, co dlouhodobě ovlivňovalo její život. Romány dohromady popisují skoro celý život této postavy, přes dospívání a dospělost až ke stáří a smrti.

Summary

Bachelors thesis called "Picture of Alžběta Bábory in historical novels" follow novels from three writers, Zrození bestie by Jana Švecová, Čachtická paní by Jožo Nižnánský and trilogy by Andrej Štiavnický (V podzemí čachtického hradu, Čachtická paní ve vězení a na svobodě, Čachtická paní před Božím soudem). Author tries to follow in each of these novels how the figure of Čachtice lady looks in their fantasy and if they think that she was innocent. Therefore it is mainly based on a detailed reading, studying and analyzing novels. It consist of chapters about historical novels, biography of Alžběta Bábory, the other characters and their relationship to her, the actual figure of the countess, the storyline, Juraj Thurzo, reason for torture and the time period of her life, which the authors intercepts in the novels. The last chapter is confrontation of the figure of Alžběta in the work of a single writer.

In the analysis of the text of the novels I've found that all authors are accord with the answer to the question of guilty or innocence of heroine - they sees her as responsible for crimes, which in theirs works does repeatedly, voluntarily, for various reasons and often with delighted.

Character of Čachtice lady has some similarities in the books of all authors - beauty, appearance, taste for riding a horse, testing dresses, punishment for maids, abilities housewives, actresses, the main character traits. Authors differ in their ideas about her relationship to God and religion, on her mother's love, education, individual temperament characteristics, hobbies, health and sexuality. Their books describes characters relationship to her character different and what influenced her life for a long time. Novels describes almost the entire life of this character, from adolescence and adulthood to old age and death.

Klíčová slova

čachtická paní

literární postava

fikční světy

motivace jednání literárních postav

historické postavy v literatuře